

**Mbete kí Pol ndàngì adi
Ròm-je
Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol
ndàngì adi Ròm-je**

Njèkɔwkulə Pol ndàngì mbete kin adi njékadi mɛɛ-dé Jèju Kristi kí d'isi bebo Ròm-ti. Ɛ pa sɛ-dé ta kí sɔbi dɔ néndó-je-ti kí boy n̄a-n̄a titi ta kí sɔbi dɔ kadmɛɛ je bè kin ya kete mɔki rəm, néndó kí sɔbi dɔ dow-je lay kí d'a koy kdɔtalə ra kí 'ra majal d'osi-né ta Lubə rəm, néndó kí sɔbi dɔ toji kí Lubə toji ramaji liə mɛɛ kɔr-ti kí ɔr ta dɔ dow-je-ti kí d'adi mɛɛ-dé Jèju Kristi kí ingə kò tó-dé-ti dɔ kagdəsi-ti rəm, néndó kí sɔbi dɔ ndukun lə jipi-je kí toji dow-je majal lə-dé rəm, néndó kí sɔbi dɔ néra kí njururu lə Lubə rəm, néndó kí sɔbi dɔ kadmɛɛ kí ɛ bá aji-dé bi təl rɔ go ndukun-ti al rəm, néndó kí sɔbi dɔ Lubə kí adi Ndil-é kí aa njay isi mɛɛ njèkadmɛɛ-ti kí rá-rá kin rəm; Ndil kí aa njay kinlé ra sɛ-dé kaglo kisi kɔ dɔ taá-ti lə-dé adi panjiyə-dé titi-n̄a kɔ panjiyə Jèju ya ki kete par-par ('Ndó 1-11). Go-ti, Pol pa ta kí sɔbi dɔ kəm rəbi kí njururu kí njèkadmɛɛ-je d'a njiyə-né kdɔ maji kí Lubə ra sɛ-dé ('Ndó 12-16).

Mɛɛ mbete Kullə-je-ti lə njèkɔwkulə-je lé, dow à kingə ta kí sɔbi dɔ Pol kí to njèba lə Poyta kí Maji kɔ təl-é kí təl to njèkɔwkulə kdɔ kilə mbe-é kɔ lo-je lay kí donangi-ti. Dokaglo-ti kí Pol ndàngì-né mbete kin bebo Kɔrɛnti-ti lé, ɛ oo lo

kí bebo Ròm-ti al ya bəy; kaglo-ti liə kinlé, Ròm to bebo kí boy itə bebo-je lay kí dɔnangi-ti rəm, to bebo kí boy kí kɔbe-ti kí dɔnangi-je lay kí gəə dɔ babo Mediterane. Ɛ ɔji mɛɛ-é-ti kadi n'ow-ti n'ow n'ingə kuti njékadmɛɛ-je kí ɛ ndangi mbete kin adi-dé. Ɛ gə dow-je madi kí nɔɔ kete ngá, adi ɛ ra-dé lapiya ta tɔl ta mbete-ti kinlé.

Tɔji rɔ kè lapiya kí ra

¹ Mə Pol, ngonnjèkullə lə Jeju Kristi kí Lubə ɓa-m adi-m m'to njèkɔwkulə, ɓá ində-m tagay kadi m'ilə mbɛ Poyta kí Maji liə lé ɓá m'ndangi mbete kin m'adi-si; ² – Poyta kí Maji kinlé, low nɔ ya ɛ un mindi-é kɔɔ ə un kè kəm rəbi kí rɔ njépata-je kí ta-é-ti, adi ta-é tɔ mɛɛ mbete-ti kí aa njay nɔɔ; ³ to ta kí sɔbi dɔ Ngon-é, kí to-é dow-ti rəmə, to kí ginka-ti lə Dabidi; ⁴ ə kí sɔbi dɔ Ndil kí aa njay rəmə, tɔsi ndəl tɛɛ liə dan dow-je-ti kí d'oy ra adi toki tɔji-é ndaa-ti rəsi kè tɔgi kí ɛ lé to Ngon lə Lubə. ⁵ Jeju Kristi lé to 'Babe lə-ji. Kè takul-é ɓá Lubə ra-né sə-ji maji rəm, adi j'to-né njèkɔwkulə-je kɔɔ kadi kè ri-é rəmə, j'adi gin dow-je lay d'adi-é-né mɛɛ-dé ə 'təl rɔ-dé go ta-ti liə, ⁶ adi sɔi kàrè 'toi dow-je kí Jeju Kristi ɓa-si to. – ⁷ Mbete kinlé m'ndangi m'adi-si, sɔi lay kí Lubə ində-si dan kəm-é-ti, ɓa-si adi 'toi dow-je kí aai njay, kí isi bebo Ròm-ti. Kadi ramaji, kè lapiya lə Bɔbi-ji Lubə, kè 'lə 'Babe Jeju Kristi nɔy sə-si.

*Bo kɔw koo njékadmɛɛ-je kí Ròm ra Pol nɔ
Ròm 15:23-32*

⁸ Kete nò né-je-ti lay lé, m'ra oiyo Lubə lə-m kɔ ta lə-si lay kɪ takul Jeju Kristi, kɔtalə poy kadmɛɛ lə-si ɔr lo kɪ dɔnangi-ti nè lay. ⁹ Lubə kɪ m'isi m'ra kullə liə kɪ mɛɛ-m kɪ káre-rè kɪ kəm rəbi kilə mbɛ Poyta kɪ Maji lə Ngon-é lé gə maji kɪ mɛɛ ta-je-ti kɪ m'isi m'pa siə lé m'nal kilə ri-si dan-ti al rəm, ¹⁰ bá taá-taá ya m'dəji-é, kadi kinə to ndigi liə rəmə, kɪ nè kin m'ingə tarəbi m'ow m'oo-si. ¹¹ Kɔ bo koo-si ra-m nɔ, kadi m'ow m'adi ubəi maji kadmɛɛ-je madi lə Ndil kɪ aa njay kɔ kadi adi-si tógi, ¹² əse kɔ kadi j'uləi dingəm mɛɛ-nɔ-ti kɪ takul kadmɛɛ kɪ səi rəm, mɔ rəm lay j'ori-nɔ dɔ-ti.

¹³ †Ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, m'ndigi kadi m'adi-si 'gəi kɪ taá-taá ya m'ɔji kɔw koo-si, kɔ kadi m'oo-né kandi kullə lə-m dan-si-ti titi kɪ m'oo-né dan gin dow-je-ti kɪ rangi kin bə tɔ; ngə m'ingə tarəbi al ya sar bone. ¹⁴ To kurə dɔ-m-ti kadi m'ow rɔ njékəmtɛɛ-je-ti rəm, njékəmtɛɛ al-je-ti rəm, kadi m'ow rɔ njénégə-je-ti rəm, njénégə al-je-ti rəm. ¹⁵ Gin-é kin ya bá səi kɪ isi bebo Ròm-ti lé, bo kilə mbɛ Poyta kɪ Maji dan-si-ti ra-m-né tɔ.

¹⁶ †Kɔtalə rɔ-m sɔl-m dɔ Poyta kɪ Maji-ti al. Poyta kɪ Maji lé, to tógi lə Lubə kɪ tɔ kɔ kaji lə dow kɪ rá-rá kɪ adi mɛɛ-é, adi to jipi-je ya kete bəy bá dow-je kɪ 'to jipi-je al bəy. ¹⁷ Poyta kɪ Maji lé bá tɔji ndaa-ti rəsi kɪ Lubə ɔr ta dɔ dow-ti kɪ takul kadmɛɛ rəm, kɔ kadmɛɛ rəm, titi kɪ 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kɪ aa njay 'panè: Dow kɪ njururu à kisi kəm kɪ takul kadmɛɛ.*

† **1:13** 1:13 Knj 19:21 † **1:16** 1:16 Mar 8:38 * **1:17** 1:17 Aba 2:4

Ta kí sɔbi dɔ majal

Ta kí sɔbi dɔ kulə dɔ ta kí tɔgrɔ-ti nangi

¹⁸ Lubə kí isi dɔrɔ-ti tɔji wɔngi liə dɔ dow-je-ti lay kí njékilə kuji dɔ-é-ti al, kì njéra né kí njururu al, kí 'to njékuti dɔ ta kí tɔgrɔ-ti nangi mɛɛ né ra-ti kí njururu al lə-dé; ¹⁹ kdɔtalə né kí dow-je d'a gə rɔ Lubə-ti lé, tò ndaa-ti rəsi takəm-dé-ti, kdɔ Lubə ya tɛɛ kì dɔ-é adi-dé. ²⁰ Kdɔtalə lo kində gin dɔnangi-ti nɔ ya né-je kí tò rɔ Lubə-ti kí to né-je kí dum koo kì kəm, adi to tɔgi-é kí tò sartagangi, kì to-é kí to Lubə kinlé tɔji rɔ-é kì takul kullə ra-é-je adi tò ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti. ²¹ †Adi ta à kɔr dɔ-dé-ti al, kdɔ dɛ 'gə-é ya, ngà kɔsi bá d'ɔsi gají-é titi kí dow à kɔsi-né gají Lubə al rəm, 'ra-é oiyo al rəm; ngà tagir-je lə-dé kí mɛɛ wəy kare bá d'adi ur-dé wale, ə négə lə-dé kàrè lo ndul dɔ-ti ndi-ndi. ²² Dɛ d'oo rɔ-dé kì njékəmkaa-je, ngà 'to mbá-je, ²³ ə dɛ 'mbati kulə rifa dɔ Lubə-ti kí njèkoy al, rəmə né-je kí to takəm dow kí to njèkoy, kì yəl-je, kì dɔ-je kí njadé ra sɔ, kì dɔ-je kí njékagi nangi kin bá dɛ d'ulə rifa dɔ-dé-ti. ²⁴ Gin-é kin bá Lubə inɔ-dé-né yaki adi 'ra-né né-je kí tò nɛ-nɛ kí bo-é tò mɛɛ-dé-ti d'ulə-né rɔsɔl dɔ rɔ-dé dɛ-ti ya; ²⁵ dɛ 'mbati ta kí tɔgrɔ-ti lə Lubə kdɔ takədi; né kí Lubə ra bá dɛ d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti, 'pole-é, rəmə ɛ kí Njéra né-je lé bá dɛ 'mbati kɔsi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti; ɛ bá kɔsgaji to 'liə sartagangi. Amɛn! ²⁶ Gin-é kin bá Lubə inɔ-dé-né yaki adi 'ra né kɔbi-je kí bo-é

---

† 1:21 1:21 Epe 4:17,18

ra-dé, adi dené-je d'inə ngow-dé-je ə 'təl do-nə-ti 'tò kì nà; ²⁷ bè ya tɔ é dingəm-je kàrè, d'inə dené-je ə də ya bo-dé ra-nə adi 'təl do-nə-ti 'tò kì nà; ɛ bá to kində kɔji kí də d'ingə asi gangi kur wale lə-dé. ²⁸ Ndigi kí 'ndigi gə Lubə kí ra-dé al lé bá Lubə inə-dé-né yaki mɛɛ tagir-je-ti lə-dé kí majal, kɔɔ kadi 'ra né-je kí tuwə ra al. ²⁹ Né-je kí njururu al lay ya rusi mɛɛ-dé nji-nji, mɛɛndul-je, kì kəmnda-je, kì né ra kí majal-je, kì kim-nə kí ngə nà, kì tɔl dow-je, kì gaki-nə-je, kì mɛɛmajal-je, kì kədi dow-je; ³⁰ də 'to njékində nané-je, kì njékulə ta ndil dow-je-ti, kì njéba-je lə Lubə, kì njétangə-je, njékində kàdi-dé-je, kì njékun ta rɔ-dé-je, kì njétɛɛ kì gosi ra né-je kí maji al, kì njémbati təl rɔ-dé go ta-ti lə njékoji-dé-je, kì mbé dow-je, ³¹ kì njépata mindi-dé joo-je rəm, 'to dow-je kí ta ɔ̃ mɛɛ-dé kɔɔ dow-je al, [njékinə go ta kɔgi al-je†], kì njékoo kəmtondoo lə dow-je al. ³² Də 'gə gow kí Lubə à gangta koy do dow-je-ti kí njéra né-je kí bè kin; bè ya kàrè ra-é ya par bá də 'ra al, ngà d'a do-ti 'ndigi kì njéra-é-je bəy rəm tɔ.

2

Ta kí gangi kí do njégangta do madi-dé-je-ti
Mat 7:1-5; Jak 2:12-13

¹ †I kí njégangta ta do dow-je-ti lé, i 'to ná-ná ya kàrè, ta à kor do-i-ti al; kɔɔ ta kí 'isi 'gangi do dow-je-ti lé, to i ya tɔ bá 'isi 'gangta do rɔ-i-ti;

† **1:31** 1:31 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta greki.

† **2:1** 2:1 Mat 7:1; Luk 6:37

kdotalə i kí njègangta lé, i ya kàrè isi ra né-é-je lé sə-dé tɔ. ² Ə jəi j'gəi kí ta kí Lubə gangi dɔ dow-je-ti kí njéra né-je kí bè kinlé, to ta kí gangi kí njururu ya. ³ I kí isi 'gangi ta dɔ dow-je-ti kí njéra né-je kí bè kin, rəmə i ya kàrè isi 'ra sə-dé tɔ kinlé, i 'gir kí ta kí gangi lə Lubə lé, i 'a tɛɛ kəm-ti wa? ⁴ Əse ramaji lə Lubə kí n̩a, k̩i kisi dɔ-ti liə, k̩i mɛɛ kí kilə dɔ madi-é-ti liə kinlé, i 'nədi adi i 'gə kí ramaji liə kinlé isi ɔsi-i kadi in̩ə panjiyə-i kí majal kɔgi al wa? ⁵ Ngà k̩i kəm rəbi mɛɛndə lə-i k̩i mbati kí i 'mbati kin̩ə panjiyə-i kí majal kɔgi lé, i ya 'kəw wɔngi lə Lubə kí n̩a k̩i dɔ-i-ti, kɔ ngəbi-né ndɔ wɔngi liə kí to ndɔ kí ta kí gangi liə kí njururu à tɔji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. ⁶ Ə ndɔ-é-ti kinlé bá, Lubə à kugə n̩a-n̩a k̩i go kullə ra-é ra-é*; ⁷ adi dɛ kí d'uwə rɔ-dé ng̩a 'ra maji rəm, 'sangi kɔsgaji, k̩i rifa, k̩i kiskəm kí sartagangi lé, Lubə à kadi-dé d'isi kəm sartagangi; ⁸ ngà njénajta-je, kí 'to njémbati ta kí tɔgrɔ-ti, ə 'təl rɔ-dé go néra-ti kí njururu al lé, wɔngi kí n̩a lə Lubə à kusi dɔ-dé-ti. ⁹ Dow-je lay kí d'isi ká ra né kí maji al-ti lé k̩i k̩i n̩a, k̩i mɛɛk̩i à ra-dé; à ra jipi-je ya dɔsɔy bá à ra dow-je kí 'to jipi-je al bəy! ¹⁰ Kɔsgaji, k̩i rifa, k̩i lapiya à tɔ kɔ dow-je lay kí njékisi ká ra né kí maji-ti; à tɔ kɔ jipi-je ya dɔsɔy bá à tɔ kɔ dow-je kí 'to jipi-je al bəy! ¹¹ Kdotalə rɔ Lubə-ti lé, k̩r kəm dow goto.

Ta kí ɔbi dɔ dow-je kí 'gə ndukun bá 'ra majal

¹² Dow-je lay kí 'gə ndukun al bá 'ra majal lé, d'a koy koy gə ndukun al ya tɔ; ə dow-je lay kí

* 2:6 2:6 Pa 62:13

'gə ndukun bá 'ra majal lé, d'a gangta dɔ-dé-ti kì ndukun ya tɔ. ¹³ Kdɔtalə dow-je kí njékində mbi-dé koo-né ndukun kì koo kin bá ta à kɔr dɔ-dé-ti nɔ Lubə-ti al; ngà njétəl rɔ-dé go ndukun-ti bá ta à kɔr dɔ-dé-ti. ¹⁴ Kdɔ kinə dow-je kí 'to jipi-je al, adi d'ow kì ndukun al, ya ngà kì dɔ rɔ-dé bè ya 'ra né kí ndukun ɔji lé – dɛ njékɔw kì ndukun al-je kinlé – dɛ ya 'to ndukun dɔ rɔ-dé-ti. ¹⁵ Bəba dɛ 'tɔji kí né-je kí ndukun ndigi lé, toki ndàngi mɛɛ-dé-ti; tagir kí mɛɛ-dé-ti ya tɔji kí ndukun tò mɛɛ-dé-ti nɔɔ, adi dɛ ya mɛɛ-dé uwə-dé kì ta əse ɔr ta dɔ-dé-ti. ¹⁶ Ɛ bá to né kí à ra né ndɔ-ti kí Lubə à gangi-né ta kì takul Jeju Kristi dɔ né-je-ti kí dow-je d'isi 'ra kì gidi ngəy titi kí m'ilə-né mbe Poyta kí Maji lé.

¹⁷ Ngà i kí 'ba rɔ-i jipi, ubə kul ndukun, 'tɔy rɔ-i 'panè 'to dow lə Lubə, ¹⁸ i kí 'gə né kí Lubə ndigi rəm, ndukun tɛɛ kəm-i rəm, 'gə kɔr nin né kí maji kì né kí maji al rəm, ¹⁹ i kí 'ba rɔ-i njəndɔr njékəmtɔ-je, 'panè 'to londógi lə dow-je kí d'isi londul-ti, ²⁰ njèkɔji né dow-je kí njégə né al-je, kì njəndó né ngan-je, kdɔtalə i 'gə maji kí ndukun tɔji-i négə lay rəm, tɔji-i ta kí tɔgrɔ-ti rəm. ²¹ I kí 'isi 'ndó né dow-je kí rangi kanlé, kdɔ ri bá i 'ndó né rɔ-i tɔ al wa? ²² I 'isi 'ndó dow-je kadi 'bogi al, rəmə i bá 'bogi! I kí 'panè: Kadi dow ra kaya al, rəmə i bá 'isi 'ra kaya! I 'ɔsi ta magi-je, rəmə i 'ɔy né-je kí mɛɛ kəy pole magi-je-ti lay! ²³ I 'ɔsi gaji rɔ-i kì ndukun, rəmə i 'ulə rɔsɔl dɔ Lubə-ti kì kəm rəbi kal dɔ ndukun! ²⁴ Kdɔtalə 'ndàngi 'panè: «Ta lə-si bá dow-je kí 'to jipi-je al 'pa-né

ta kòbi dɔ Lubə-ti†.»

Ta kí sɔbi dɔ ganjangi kí tɔgrɔ-ti

²⁵ Tɔgrɔ-ti ya, kinə 'təl rɔ-i go ndukun-ti rəmə, ganjangi‡ kí kijə lé, maji-é tò ya; ngà kinə i 'al dɔ ndukun rəmə, ganjangi kí d'ijə-i lé, təl to ganjangi al ngá. ²⁶ Ə kinə dow kí d'ijə-é ganjangi al təl rɔ-é go né-je-ti kí ndukun oji lé, Lubə à koo-é kɪ dow kí d'ijə-é ganjangi ya al wa? ²⁷ Dow kí d'ijə-é ganjangi kí daji rɔ-ti al, kí təl rɔ-é go ndukun-ti lé, se à gangta dɔ-i-ti i kí d'ijə-i ganjangi rəm, ɔw kɪ ndukun kí 'ndàngi rəm ya é i 'al dɔ-é kin al wa? ²⁸ Kdɔ né-je kí rɔ dow-ti ndaa-ti nè bá dow to-né jipi al rəm, ganjangi kàrè to kí rɔ dow-ti ndaa-ti nè kin al rəm tɔ. ²⁹ Ngà jipi kí tɔgrɔ-ti lé, dow to mɛɛ-é-ti kəy; ganjangi kí tɔgrɔ-ti to kí mɛɛ dow-ti ə to ganjangi kí j rɔ Ndil-ti kí aa njay ɔi to ganjangi kí tò kɪ kəm rəbi ndukun kí 'ndàngi kin al. Jipi kí bè kinlé, dow-je d'osi gajj-é al, ngà Lubə ɔsi gajj-é.

3

Né kí to nékumə lə jipi-je

¹ Ə kadi dow to jipi lé, ri bá tò-ti ngay wa? Əse ganjangi lé, maji-é to ri wa? ² Maji-é tò n̄a mɛɛ né-je-ti lay. Kdɔ jipi-je bá Lubə adi-dé ta liə dɔsɔy. ³ Ngà se j'a painè ri wa? Kinə dɛ kí dan-ti-je d'ɔ njàngi dɔ ndi-dé-ti al lé, se kɔ kí d'ɔ dɔ ndi-dé-ti al kinlé à ra kadi Lubə ɔ njàngi dɔ ndi-é-ti al tɔ wa? ⁴ Ndɔ bè al! Kadi dow-je 'gə

† **2:24** 2:24 Eja 52:5 ‡ **2:25** 2:25 Jipi-je bá 'to dow-je kí d'ijə-dé ganjangi, ngà dow-je kí 'to jipi-je al bá 'ba-dé dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al.

kí Lubə lé, to njèpa ta kí tɔgrɔ-ti, ə dow-je lay 'to njékəɖta-je titi kí 'ndàngi-né 'panè: I Lubə, kadi dow-je 'gə kí ta-je lə-i to ta-je kí njururu rəm, kinə dow ɔw sə-i logangta-ti kàrè, ta lə-i à to tó-é rəm*. ⁵ Ngà kinə néra kí njururu al lə-ji tɔji kí Lubə to njèra né kí njururu lé, j'a painè ri wa? Loki Lubə adi wɔngi liə ree dɔ-ji-ti lé, rəmə ɛ to dow kí njururu al ɓan al wa? M'pa kí dow-ti. – ⁶ Nɖa bè al! Kinə Lubə to njèra né kí njururu al lé, à gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè ban wa? ⁷ Ngà kinə kəɖi ta lə-m ra adi ta kí tɔgrɔ-ti lə Lubə tɔ-né ndaa-ti rəsi-rəsi kadi dow-je d'osi-né gaji-é lé, Lubə gangta dɔ-m-ti titi dow kí njèramajal bè kɔɔ ri ɓəy wa? ⁸ Dow-je kí dan-ti-je kí 'to njékulə ta ndil-ji-ti 'panè: Jəi j'painè: «J'rai né kí maji al kɔɔ kadi né kí maji ree-né.» Ngà kɔɔ ri ɓá j'rai né kí maji al lé kadi né ra kí maji ree-né lé al wa? Dowbé-je kinlé, tuwə kadi 'gangi ta dɔ-dé-ti ya.

Dow-je lay ya 'to njéra majal-je

⁹ Se j'a painè ri wa? Jəi jipi-je lé, j'itəi dow-je kí 'to jipi-je al wa? Nɖa bè al. Kɔɔtalə lé j'tɔji kete kí jipi-je, kɔ jipi al-je lay ya majal ɔ̀ be dɔ-dé-ti, ¹⁰ titi kí 'ndàngi-né 'panè:

Dow kí njururu goto, kí káre-rè ya kàrè goto.

¹¹ Dow kí gə né goto. Dow kí sangi Lubə goto.

Dow-je lay ya 'ndəm, dɛ lay ya 'təl dow-je kí maji al.

¹² Dow káre kí ra maji goto, kí káre-rè ya kàrè goto.

¹³ Rəɓi mindi-dé toki ɓadi kí ta-é tɔ tagra bè,

---

* **3:4** 3:4 Pa 51:6

ə d'ədi dow-je kì ta-dé. Kəngi li pii tò ta-dé-ti.
 14 Ndɔl-je, kì ta-je kí to-to bá rusi ta-dé,
 15 nja-dé ɔylo pele-pele lo kow kungi məsi kɔgi-ti,
 16 rəbi kun-dé-je lay ya 'ree kì mɛɛkò titi,
 17 dɛ 'gə rəbi lapiya al.
 18 Bəl Lubə goto rɔ-dé-ti.
 19 Jɛ j'gə kí ta-je lay kí ndukun pa kinlé, pa kɔ
 dow-je lay kí d'isi gin tógi-ti lə ndukun, kɔ kadi
 uwə ta dow-je lay, ə kadi dow-je lay ya 'gə kí ta
 tò dɔ-dé-ti nɔ Lubə-ti. 20 †Kɔɔtalə dow káre ya
 kàrè Lubə à kɔr ta dɔ-é-ti kɔ təl kí dowbé təl
 rɔ-é go ndukun-ti al; kɔɔtalə ndukun lé toji bá
 toji dow-je adi 'gə kí dɛ 'ra majal.

Ta kí sɔbi dɔ kortadɔ-ti

Kortadɔ-ti kì takul kadmɛɛ Jeju Kristi
Gal 2:15-16; 3:8-14,22-29; Èpɛ 2:7-9

21 Ngà bone bè lé, kɔr kí Lubə ɔr ta dɔ dow-je-
 ti kì takul ndukun al kinlé toji rɔ-é ndaa-ti rəsi
 ngá. Ndukun-je kì ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-
 ti kàrè 'pa ta kí dɔ-ti rəm. 22 †Kɔr kí Lubə ɔr ta
 dɔ dow-je-ti kì takul kadmɛɛ Jeju Kristi kinlé tò
 kɔ dow-je lay ya kí d'adi mɛɛ-dé. 23 Kɔɔtalə kɔr
 kəm dow goto: Dow-je lay ya 'ra majal adi 'nal
 rifa lə Lubə; 24 ngà Lubə ɔr ta dɔ-dé-ti kare kì
 takul ramaji liə, kì kəm rəbi taa kí Jeju Kristi taa-
 dé ilə-dé taá, kɔ nam kí 'nam kàdi-é-ti. 25 È bá
 Lubə adi-é to kadkare kí oy, kɔ majal-je lə dow-
 je kí d'adi mɛɛ-dé kí məsi-é ay kɔ-dé; bè kɔ
 kadi Lubə toji-né néra kí njururu liə. Kɔɔtalə
 Lubə un kəm-é kɔgi dɔ majal-je-ti kí dow-je 'ra

† 3:20 3:20 Gal 2:16 † 3:22 3:22 Gal 2:16

low nu, dɔkaglo-ti kí ɛ ilə-né mɛɛ-é dɔ madi-é-ti,
²⁶ ngà dɔkaglo-ti kí nè kinlé, ɛ ndigi toji néra kí
 njururu liə, kdɔ kadi dow-je 'gə-né kí ɛ to njèra
 né kí njururu, k̀ takul kɔr kí ɔr ta dɔ dow-ti kí
 adi mɛɛ-é Jeju.

²⁷ Kinə tò bè rəmə, né kí dow à kɔsi-né gaji
 rɔ-é tò ɓan wa? Né-é goto. Kdɔ ri wa? Kdɔ
 kɔrtadɔ-ti tò k̀ takul kadmeɛ, ɓi tò k̀ takul təl
 rɔ go ndukun-ti al. ²⁸ Kdɔtalə je j'gə kí Lubə ɔr
 ta dɔ dow-ti k̀ takul kadmeɛ, ɓi k̀ takul təl rɔ
 go ndukun-ti al. ²⁹ Əse Lubə lé, to Lubə lə jipi-je
 ya par wa? To Lubə lə gin dow-je kí rangi ya tɔ
 al wa? Oiyɔ, ɛ to Lubə lə gin dow-je kí rangi tɔ.
³⁰ †Kdɔtalə Lubə ra káre-rè; ɛ ya à kɔr ta dɔ dow-
 je-ti kí d'ijə-dé ganjangi k̀ takul kadmeɛ rəm, à
 kɔr ta dɔ dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi al k̀ takul
 kadmeɛ rəm.

³¹ Tò bè kinlé, je j'bujuru ndukun kɔgi k̀ takul
 kadmeɛ wa? Ndà bè al. Kadi ɓá je j'adi-é tógi dɔ
 madi-é-ti.

4

Kəm rəbi kí ta ɔr-né dɔ Abrakam-ti
Gal 3:6-9,29; Pa 32; Əbr 11:8-19

¹ Ə Abrakam kí to ka-ji lé, ta ri ɓá j'a pai dɔ-é-ti
 wa? Ri ɓá ɛ ingə kí go tógi dow-ti wa? ² Kdɔtalə
 kinə, Lubə ɔr ta dɔ Abrakam-ti k̀ takul kullə ra-
 é-je rəmə lé, ɛ à kɔsi-né gaji rɔ-é. Ngà né kí à
 kɔsi-né gaji rɔ-é ǹ Lubə-ti ya goto. ³ †Kdɔ mbete
 kí aa njay panè: «Abrakam adi mɛɛ-é Lubə, ɓá
 Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti.» ⁴ Kinə dow ra kullə ɓá

† 3:30 3:30 Gal 3:20 † 4:3 4:3 Gal 3:6

ingə-né né lé, né-é kinlé, to nédoji kullə liə, bi to maji bá 'ra siə al. ⁵ Ngà dow kí ra kullə al ya, bá adi mee Lubə kí to njəkər ta do njéramajal-je-ti lé, ta or do dowbé-ti kì takul kadmee liə.

⁶ Bè ya to é Dabidi pa-né ta kí sobi do rənəl lə dow kí Lubə or ta do-é-ti kdo kullə ra-é-je al. E panè:

⁷ «Dow-je kí Lubə inə go majal-je lə-dé kogi ə un kəm-é ki rangi do majal-je-ti lə-dé bá 'to njénékumə-je.

⁸ Dow kí 'Babe tidə majal-je liə do-é-ti al bá to njénékumə!»

⁹ Rənəl-é kinlé, tò kdotalə dow-je kí d'ijə-dé ganjangi ya par əse tò kdotalə dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al to wa? Kdotalə j'painè: Abrakam lé, kì takul kadmee bá Lubə or-né ta do-é-ti. ¹⁰ Ə kaglo-ti kí rá bá Lubə or-né ta do-é-ti wa? To kí d'ijə-é-né ganjangi ngá, əse d'ijə-é-né al bəy wa? Lubə or ta do-é-ti kete bəy bá d'ijə-é ganjangi bi to go ganjangi-ti al. ¹¹ Ə ganjangi kí kijə lé Lubə adi-é, adi toki pɔ kí ɔsi-é-né tɔji-né ta kí or do-é-ti kì takul kadmee loki d'ijə-é-né ganjangi al bəy. Ganji-é kin bá e to-né bəbi dow-je lay kí d'ijə-dé ganjangi al ya d'adi mee-dé adi ta or-né do-dé-ti. ¹² Rəm bá e to bəbi de kí d'ijə-dé ganjangi ə d'a do ganjangi-ti kí d'ijə-dé ya par kin al, ngà kí 'ndaji kadmee lə bəbi-ji Abrakam loki d'ijə-é-né ganjangi al bəy.

¹³ †Kdo to takul təl rə go ndukun-ti bá Lubə un-né mindi-é kadi donangi təl-né néndubə lə Abrakam əse lə nganka-é-je al, ngà to takul kər kí

ę or ta dɔ-é-ti kɔɔ kadmeę liə. ¹⁴ †Kinə kì takul təl rɔ go ndukun-ti b́a dow to-né njènéndubə rəmə, kadmeę to né kí kɔgi kare rəm, b́a kunmindi ra kullə al rəm. ¹⁵ Kɔɔtalə ndukun b́a ree kì wɔngi lə Lubə dɔ dow-je-ti, ə lo kí ndukun goto-ti lé, kaldɔta kàrè goto-ti tɔ. ¹⁶ †Adi néndubə kí Lubə adi lé tò kì takul kadmeę, ə to ramaji liə kɔɔ kadi kunmindi liə lé, tò-né lo tò-é-ti kɔɔ ta lə nganka Abrakam lay ya; kadi tò kɔɔ ta lə-dé dę kí 'to njétəl rɔ-dé go ndukun-ti ya par al, ngà kadi tò kɔɔ ta lə-dé dę lay kí d'ow kì kadmeę lə Abrakam kí to bɔbi-ji lay tɔ, titi kí 'ndàngi-né 'panè: ¹⁷ «I lé, m'adi-i 'to bɔbi gin dow-je kí gay-gay kí 'tò nduy-nduy.» Ę ya to bɔbi-ji lay nɔ Lubə-ti kí ę adi-é meę-é kí to njèkadi dow-je kí d'oy 'təl d'isi kəm rəm, njèkadi né kí goto tò rəm kin. ¹⁸ Lé né kí tuwə kində meę dɔ-ti goto kàrè, Abrakam ow kì nékində meę dɔ-ti liə, ę adi meę-é Lubə; beba ę təl-né bɔbi gin dow-je kí gay-gay kí 'tò nduy-nduy titi kí 'ndàngi-né 'panè: «Nganka-i d'a tò nduy-nduy.» ¹⁹ Bal Abrakam ow ngɔsi kì bal bu, adi ę oo rɔ-é kì dow kí oy rəm, b́a Sara kàrè asi koji ngon al ngà rəm, ya ngà kadmeę lə Abrakam yay al. ²⁰ Meę Abrakam ngɔ adi tadi dɔ kunmindi-ti lə Lubə al, ngà kadmeę liə adi-é tógi adi ulə riba dɔ Lubə-ti; ²¹ kɔɔ ę gə maji kí né kí Lubə un mindi-é kɔɔ ra lé, tógi-é asi kadi-é ra tɔ. ²² Gin-é kin b́a Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti.

²³ Ngà ta kí 'ndàngi 'panè: Lubə ɔr ta dɔ-é-ti kinlé, sɔbi dɔ Abrakam kì kár-é al; ²⁴ ta kinlé sɔbi dɔ-ji jęi kí Lubə à kɔr ta dɔ-ji-ti kin tɔ, adi to jęi kí

j'adi mee-ji Lubə kí adi 'Babe læ-ji Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy. ²⁵ Lubə il-é ji dow-je-ti adi 'tɔl-é kɔɔ majal-je læ-ji, bá adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ kɔɔ kadi ta ɔr-né dɔ-ji-ti.

5

Né kí ree go kortadɔ-ti
1Pi 1:3-9; 1Ja 4:9,10

¹ Ə ta kí ɔr dɔ-ji-ti kɔ takul kadmeɛ kinlé, ra adi lapiya tɔ dan-ji-ti kɔ Lubə, kɔ kəm rəbi kí rɔ 'Babe-ti læ-ji Jeju Kristi. ² Jeju kí j'adi-é mee-ji kinlé bá to kəm rəbi kí Lubə ra-né sə-ji maji; ramaji læ Lubə kinlé jɛi j'aji mee-é-ti njangi rəm, bá jɛi j'osi-né gaji rɔ-ji kɔɔ riba læ Lubə kí to nékində mee dɔ-ti læ-ji kin rəm tɔ. ³ Kí boy n̄a lé, dan kɔ-je-ti kí dum nati kàrè, jɛi j'osi gaji rɔ-ji, kdɔtalə jɛi j'gəi kí kɔ-je kin bá à ree kɔ kuwə rɔ n̄ḡa, ⁴ ə kuwə rɔ n̄ḡa à ree kɔ k̄a gərərə mee n̄ameɛ-ti, ə k̄a gərərə mee n̄ameɛ-ti à ree kɔ mee kí kində dɔ-ti; ⁵ ə nékində mee dɔ-ti læ-ji à tɔ rɔsɔl dɔ-ji-ti al, kdɔtalə ndigi kí Lubə ndigi-ji kinlé, taa mee-ji pəl-pəl kɔ takul Ndil kí aa njay kí ɛ adi-ji. ⁶ Kɔɔ, ndɔki tɔgi-ji goto bəy ya, loki dɔkaglo kí Lubə ɔr asi rəmə, Kristi oy kɔɔ njékilə kuji dɔ Lubə-ti al-je. ⁷ N̄ḡa n̄a kadi dow oy kɔɔ ta læ dow kí njururu; njeramaji je bè bá dɔmaji ə dow à kuwə mee-é n̄ḡa koy kɔɔ ta liə. ⁸ N̄ḡa né kí tɔji kí Lubə ndigi-ji lé bá to koy kí Kristi oy kɔɔ ta læ-ji loki j'toi-né njeramajal-je ya bəy. ⁹ Ə bone bè kí ta ɔr dɔ-ji-ti kɔ takul məsi-é n̄ḡa kinlé bá à kaji-ji ta wɔngi-ti kí à ree lé al tɔ bəy wa? ¹⁰ Kdɔtalə, kí ndɔki j'toi-né njéba-je læ Lubə bəy

kàrè, ɛ ulə noji nati sə-ji k̀i takul koy lə Ngon-é rəm, ngà bone bè kí ɛ ulə noji nati sə-ji ngà kinlé, bá à kaji-ji k̀i takul kiskəm lə Ngon-é lé al bəy wa? ¹¹ Kí boy n̄a bəy lé, j̄əi j'osi gaji rɔ-ji k̀i ri Lubə k̀i takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí bone bè ulə-ji noji nati k̀i Lubə.

Ta kí sɔbi dɔ Adam-je k̀i Jeju

1Kɔ 15:21-22,45-49,56-57

¹² Gangi-é kí majal ree-né dɔnangi-ti k̀i takul dow káre-rè, ə koy ree-né k̀i takul majal kinlé, gangi-é kin ya koy ree-né dɔ dow-je-ti lay, kdɔtalə dow-je lay ya 'ra majal ... ¹³ Kdɔ, kete bəy bá kadi ndukun tò lé, majal tò dɔnangi-ti ngá; ngà loki ndukun goto-né bəy lé, tidə majal dɔ dow-ti goto bəy. ¹⁴ Ya ngà ulə gin-é dɔ Adam-ti nu sar tɛɛ-né dɔ Moiyiji-ti kin ya koy ɔ̀ be dɔ dow-je-ti; dɛ kí 'ra majal kí tan̄a k̀i kaldɔta lə Adam kin al kàrè, koy ɔ̀ be dɔ-dé-ti. Adam lé to takəm dow kí tò kadi à ree. ¹⁵ Ngà kadkare tò gay k̀i majal; kdɔ, ta lə majal lə dow káre-rè ya bəy é dow-je n̄a d'oy-né rəm ngà, ramaji lə Lubə, k̀i kadkare liə kí ree k̀i takul ramaji lə dow káre-rè kí to Jeju Kristi lé bá, maji-é à tò mburuki-mburuki kdɔ dow-je n̄a al wa? ¹⁶ Kadkare kinlé, kandi-é tò gay k̀i majal lə dow káre-rè. Kdɔtalə ta kí gangi kí sɔbi dɔ majal kí káre-rè lé, ree k̀i kindəkoji. Ngà kadkare kí ree go majal-je-ti kí n̄a lé, ree k̀i ta kí kɔr dɔ-ti tɔ. ¹⁷ Kdɔ ta lə majal lə dow káre-rè, dow kí káre dɛngi bè ya bəy é koy ɔ̀-¹⁷ né be dɔ dow-je-ti lay rəm ngà, dow-je kí d'ingə kadkare kí sɔbi dɔ kɔrtadɔ-ti, k̀i ramaji kí tò mburuki-mburuki kí

ban bá d'a kisi kəm kɔɔ kò be kì takul Jeju Kristi kì káre-rè al wa? ¹⁸ Adì gangì-é kí ta lə dow kí káre-rè kí ra majal ya ta kí gangì ree-né dɔ dow-je-ti lay kinlé, bè ya tɔ é kì takul néra kí njururu lə dow kí káre-rè ya, ta ɔr-né dɔ dow-je-ti lay adì d'isi-né kəm tɔ. ¹⁹ Kdɔtalə, titi kí, takul təl rɔ go ta-ti al lə dow káre-rè ya dow-je n̄a ya 'təl-né njéramajal-je kinlé, bè ya tɔ é, kì takul təl rɔ go ta-ti lə dow káre-rè ya ta à kɔr-né dɔ dow-je-ti n̄a tɔ. ²⁰ Ə ndukun ree kɔɔ kadi majal oji-n̄a kì kete-kete, ngà lo kí majal oji-n̄a-ti kì kete-kete lé, ramaji lə Lubə tò-ti mburuki-mburuki tɔ. ²¹ Adì gangì-é kí majal ɔ-né be kì kəm rəbi koy kinlé, gangì-é kin ya tɔ é ramaji ɔ-né be kì kəm rəbi ta kí kɔr dɔ-ti kì takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi kɔɔ kiskəm kí sartagangì tɔ.

Kisi kì dɔ taá lə dow kí ta ɔr dɔ-é-ti

6

*Ramaji lə Lubə ɔr dow kɔɔ gin tɔgi-ti lə majal
Kol 3:1-10*

¹ Ə kadi j'painè ri wa? J'a kisi ká ra majal-ti, kɔɔ kadi ramaji tò-né mburuki-mburuki wa? ² Ndà bè al! Ndɔki jəi j'oyi koy kí gangì-ji nati kì majal ngá, ngà j'a təli kisi dan majal-ti ban bəy wa? ³ Səi 'gəi kí jəi lay kí 'ra-ji batəm kɔɔ kində rɔ nati lə-ji kì Jeju Kristi lé, to nam bá j'nami siə dɔ koy-é-ti mɛɛ batəm-ti al wa? ⁴ † Ə batəm kí 'ra-ji lé, to koy kí j'oyi nati kì Kristi adì 'dubi-ji nati siə, kɔɔ kadi titi kí ɛ tɔsi-né ndəl ində lo

† 6:4 6:4 Kol 2:12

tɛɛ dan dow-je-ti kɪ d'oy kɪ takul tɔgi lə Bɔbi-é kɪ n̄a kinlé, jəi kàrè, kisi-ji kɪ dɔ-ji taá kin to kisi kɪ sigi tɔ. ⁵ Kdɔtalə kində kɪ j'indəi rɔ-ji natɪ siə j'oyi ḡa koy liə kinlé, j'a tɔsi ndəli kindəi lo tɛɛi titi-n̄a siə bè ya tɔ; ⁶ jəi j'gəi kɪ daji rɔ-ji kɪ kete lé, 'bə-é kagdəsi-ti natɪ siə, kdɔ kadɪ daji rɔ-ji kɪ njèramajal kinlé, toki tuji-é kɔgi; bè kdɔ kadɪ jəi j'rai bə lə majal gogɪ al ngá. ⁷ Kdɔtalə dow kɪ oy lé, majal ɔ̀ bə dɔ-é-ti al ngá.

⁸ Ə kinə j'oyi natɪ kɪ Kristi rəmə, jəi j'adi mɛɛ-ji kɪ j'a kisi kəm natɪ siə tɔ. ⁹ Kdɔtalə jəi j'gəi kɪ Kristi kɪ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, à təl koy nd̄a al ngá; koy ɔ̀ bə dɔ-é-ti al ya sar ngá. ¹⁰ Koy kɪ Kristi oy lé, oy koy kɪ sɔbi dɔ majal*, ə oy nja káre-rè ya tagangɪ; kisi-é kɪ isi kəm bɔne bè kinlé, ɛ isi kəm kdɔ ta lə Lubə. ¹¹ Bəb̄a s̄əi ya kɪ dɔ-si kàrè, kadɪ ooi rɔ-si kɪ dow-je kɪ d'oy koy kɪ gangi-dé natɪ kɪ majal bè rəm, bá kadɪ ooi rɔ-si kɪ dow-je kɪ d'isi kəm kdɔ ta lə Lubə kɪ takul nam kɪ 'nam kàdɪ Jeju Kristi-ti bè rəm tɔ. ¹² Ən é daji rɔ-si kɪ à koy kinlé, adi majal ɔ̀ bə dɔ-ti al rəm, bá 'təli rɔ-si go bɔ né-je-ti liə al rəm tɔ. ¹³ In̄əi ngan rɔ-si adi majal kadɪ toki nékatɪ ra né kɪ njururu al, bè al ngá; ngà in̄əi rɔ-si adi Lubə titi dow-je kɪ d'oy bá 'təl d'isi kəm bè, ə adi ngan rɔ-si Lubə kadɪ toki nékatɪ lə néra kɪ njururu bè. ¹⁴ Majal à kɔ̀ bə dɔ-si-ti al, kdɔtalə s̄əi isi gin tɔgi ndukun-ti al, ngà isi gin tɔgi ramaji-ti.

¹⁵ Ə kadɪ j'painè ri wa? J'a rai majal, kdɔ kisi kɪ j'isi gin tɔgi ramaji-ti, bɪ gin tɔgi ndukun-ti al

* **6:10** 6:10 Ta kɪ 'panè Kristi oy koy kɪ sɔbi dɔ majal kinlé, to ta lə majal liə al, ngà to ta lə majal lə dow-je.

wa? Ndà bè al! ¹⁶ Səi 'gəi maji kí kinə adi rɔ-si dow adi 'toi bə-je liə, kɔ kadi 'təli rɔ-si go ta-ti liə rəmə, 'toi bə-je lə dow kí isi 'təli rɔ-si go ta-ti liə kinlé; adi kinə 'toi bə-je lə majal rəmə, à tɛɛ koy; ngà kinə 'toi bə-je kí sɔbi dɔ təl rɔ go ta-ti rəmə, à tɛɛ ta kí kɔr dɔ-ti tɔ. ¹⁷ Ngà oiyo ki dɔ Lubə-ti kdɔtalə səi kí ndɔki 'toi bə-je lə majal, ya bone səi 'təli rɔ-si go néndó-ti kɔ mɛɛ-si kí káre-rè, kɔ gangi-é kí 'ndó-si-né. ¹⁸ Səi lé, toki taa-si ji majal-ti kilə-si taá, adi səi 'təli bə-je lə néra kí njururu ngá. ¹⁹ M'pa ta kí dow-ti, kɔ ta lə yay kí tò daji rɔ-si-ti. Gangi-é kí ndɔki inəi-né ngan rɔ-si-je yaki 'rai-né bə lə né-je kí tò nɛ, kɔ néra-je kí majal, kɔ kadi 'təli-né rɔ-si go ta-ti al kinlé, gangi-é kin ya inəi ngan rɔ-si yaki 'rai-né bə lə néra kí njururu, kɔ kadi 'təli-né dow-je kí 'tò tagay tɔ. ²⁰ Kdɔtalə kí ndɔki 'toi-né bə-je lə majal lé, néra kí njururu ɔ̀ bə dɔ-si-ti al. ²¹ Ə ndɔki lé ri bá to kandi-si wa? Kandi-si kí ndɔki lé bone bè tò-si rɔsol ngá, kdɔtalə to né-je kí ta təl ta-é to koy. ²² Ngà bone bè kí Lubə taa-si ji majal-ti ilə-si taá adi 'toi bə-je liə ngá kinlé, kandi-si to tò kí 'tò tagay, ə ta təl ta-é to kiskəm kí sartagangi. ²³ Kdɔtalə nékugə doji majal to koy; ngà kadkare lə Lubə to kiskəm sartagangi kɔ takul nam kàdɔ 'Babə-ti lə-ji Jeju Kristi.

7

*Ndukun ɔw kɔ tɔgi dɔ njèkadmɛɛ-ti al
Epe 5:25-31; Gal 2:19-20*

¹ M'ɔw kɔ pa sə-si ta səi kí 'gəi ndukun. Ngankɔ-m-je kí njèkadmɛɛ, səi 'gəi kí to dɔkaglo

kí dow isi-né kì dɔ-é taá kin ya par bá ndukun ɔw kì tógi dɔ-é-ti ya al wa? ² Beba dené kí taa ngɔw bá ngɔbi-é isi kì dɔ-é taá bəy lé, ndukun tó-dé nati; ngà kinə ngɔbi-é oy rəmə, ndukun kí tó-dé nati lé, ɔw kì tógi dɔ-é-ti al ngá. ³ Ə kinə ngɔbi-é isi kì dɔ-é taá bəy ya ɔw taa dingəm kí rangi rəmə, d'a ba-é dené kí njera kaya; ngà kinə ngɔbi-é oy rəmə, ndukun ɔw kì tógi dɔ-é-ti al, adi lé ɛ taa dingəm kí rangi kàrè ɛ ra kaya al. ⁴ Bè ya tɔ, ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, səi ya kàrè, kí sobi dɔ ndukun lé, səi oyi nati kì Kristi, kdɔ kadi 'toi dow-je lə dow kí rangi, adi 'toi dow-je lə Kristi kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy, kdɔ kadi kandi-ji tò kdɔ Lubə. ⁵ Kdɔtalə kí ndɔki j'isi j'rai-né bə lə daji rɔ-ji bəy kinlé, ndukun adi bo né-je kí maji al ra ngan rɔ-ji-je rəm, bá ra-ji adi j'rai né-je kì kandi-é to koy rəm tɔ. ⁶ Ngà bone bè kinlé, j'tɛɛi mɛɛ ndukun-ti kɔgi, kdɔtalə né kí ndɔki ra-ji bə-ti lé, jəi j'oyi koy kí gangi-ji nati siə adi j'isi j'rai kullə gin tógi-ti kí sigi, kí to tógi lə Ndil kí aa njay, bi j'rai kullə gin tógi-ti kí low kí to tógi lə ndukun kí 'ndàngi kin al ngá.

Ndukun ɔr majal dɔ dow-ti al

⁷ Ə kadi j'painè ri wa? J'a painè ndukun to majal wa? Nɔ́ bə al! Ngà kì takul ndukun bá m'gə-né majal. Kdɔtalə lé m'a gə kí kəmnda to né kí maji al al. Ngà pa kí ndukun panè: «'A ra kəmnda al», kin bá m'gə-né. ⁸ Ə majal ingə kəm rəbi kì takul ndukun, bá adi kəmnda né-je kí gay-gay oji-né-nə rɔ-m-ti; kdɔtalə kinə ndukun goto rəmə, majal to né kí oy. ⁹ Mə lé, kí ndɔki

ndukun goto-né bøy kinlé, m'isi kəm; ngà loki ndukun ree ngá rəmə, majal bá isi kəm, ə ma m'oy. ¹⁰ Beba ndukun kí adi dow isi kəm lé, ma rəmə, adi-m m'oy kí koy. ¹¹ Kdotalə majal ingə kəm rəbi kì takul ndukun bá ədi-m-né rəm, adi m'oy-né rəm. ¹² Beba ndukun aa njay, ə tómindì Lubə aa njay rəm, tò njururu rəm, bá maji rəm. ¹³ Ə né kí maji lé, à təl to gin koy-m bøy wa? Nda bè al! Ngà majal lé kadi toji rə-é ndaa-ti rəsi kí n'to majal rəmə, ingə kəm rəbi kì takul né kí maji bá adi-m m'oy-né, kdo kadi kì takul ndukun lé, majal toji-né tógi-é kadi 'gə-é-né titi kí to majal.

¹⁴ Ndukun lé, jəi j'gəi kí to né kí i rə Ndil-ti kí aa njay; ngà ma m'to njera né kí daji rə-m bá ndigi kí majal ndogi-m adi m'to bə liə. ¹⁵ †Kdotalə né kí m'isi m'ra lé, to né kí m'gə al. Né kí m'ndigi kadi m'ra rəmə m'ra al, ngà né kí m'mbati rəmə, né-é bá m'isi m'ra. ¹⁶ Kinə né kí m'ndigi al ya bá m'isi m'ra kin rəmə, m'ndigi də-ti kí ndukun lé maji. ¹⁷ Bone bè kinlé, né-é kinlé, to ma bá m'isi m'ra al, ngà to majal kí tò meɛ-m-ti bá isi ra. ¹⁸ Kdotalə m'gə kí né kí maji goto meɛ-m-ti, adi goto daji rə-m-ti. Kdo bo ra né kí maji ra-m ya, ngà kasi bá m'asi ra al. ¹⁹ Né kí maji kí m'ndigi ra lé m'ra al, rəmə né kí maji al kí m'ndigi al kin bá m'isi m'ra. ²⁰ Kinə né kí m'ndigi al ya bá m'isi m'ra rəmə, to ma bá m'isi m'ra al, ngà to majal kí tò meɛ-m-ti lé bá isi ra. ²¹ Adi loki m'ndigi ra né kí maji rəmə, m'ree m'oo kí ndukun kí rangi panè: To majal bá ɔ sə-m nè ngəsi. ²² Kdotalə meɛ-m-ti

---

† 7:15 7:15 Gal 5:17

køy lé, rɔ-m nəl-m dɔ ndukun-ti læ Lubə, ²³ ngà daji rɔ-m-ti rəmə, m'oo ndukun kí rangi kí isi rɔ kà ndukun kí tò tagir-ti læ-m, bá uwə-m bə-ti adi-m m'təl rɔ-m go ndukun-ti læ majal kí tò daji rɔ-m-ti. ²⁴ Dangi-ti kí ban é ra-m bè! Daji rɔ-m kí isi ɔw sə-m kadi m'oy kinlé, nà bá à taa-m ji-é-ti kilə-m taá é n wa? ²⁵ Oiyó kí dɔ Lubə-ti kà takul 'Babe læ-ji Jeju Kristi...! Beba tagir-ti læ-m rəmə, m'to bə læ ndukun læ Lubə, ngà daji rɔ-m-ti rəmə, m'to bə læ ndukun læ majal.

8

*Ta kí gangi goto dɔ dow-ti kí nam kàdì Jeju-ti
Gal 3:13-14; 5:16-25*

¹ Ə bone bè kinlé dow-je kí 'nam kàdì Jeju Kristi-ti [kí panjiyə-dé to panjiyə kí go ndigi-ti læ daji rɔ-dé al, ngà to panjiyə kí go ndigi-ti læ Ndil kí aa njay*] lé, ta kí gangi goto dɔ-dé-ti ngá. ² Kdɔ ndukun læ Ndil kí aa njay kí adi-ji kiskəm kà takul nam kàdì Jeju Kristi-ti lé, taa-m ji ndukun-ti læ majal, kà ji koy-ti ilə-m taá ngá. ³ Ə né kinlé, yay kí tò daji rɔ-ji-ti ya ra adi tógi ndukun asi ra al - Ngà Lubə ulə Ngon-é ya adi-é ree un rɔ kí titi-nə kà rɔ kí njera majal kin bè bá gangi-né ta dɔ majal-ti kí tò rɔ dow-ti. ⁴ Lubə ra bè kdɔ kadi kəm rəbi kortadɔ-ti kí ndukun ɔji kinlé, né-é ra né dɔ-ji jəi-ti kí panjiyə-ji to panjiyə kí go ndigi-ti læ Ndil kí aa njay bi to panjiyə kí go ndigi-ti læ daji rɔ-ji kin al. ⁵ Kdotalə də kí d'isi kà dɔ-dé taá

* **8:1** 8:1 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kà ji-dé kà ta grɛki.

ki go m̄eendigi-ti lə daji rɔ-dé lé, m̄e-dé tò ki dɔ né-je-ti lə daji rɔ-dé, ngà d̄e kí d'isi k̄i dɔ-dé taá ki go m̄eendigi-ti lə Ndil kí aa njay rəmə, m̄e-dé tò ki dɔ né-je-ti lə Ndil tɔ. ⁶ Ra go ndigi-ti lə daji rɔ dow kinlé, t̄e koy; ngà ra go ndigi-ti lə Ndil bá to kiskəm rəm, to lapiya rəm. ⁷ Kdotalə né-je kí daji rɔ dow ndigi lé ɔsi ta Lubə, kdɔ daji rɔ dow ulə dɔ-é gin tógi ndukun-ti lə Lubə al, bá to né kí à kasi ra al ya sar rəm. ⁸ Ə dow-je kí d'isi gin tógi-ti lə daji rɔ-dé lé, d'a nəl Lubə nda bè al. ⁹ Ngà səi rəmə, isi gin tógi-ti lə daji rɔ-si al ngá; ngà isi gin tógi-ti lə Ndil, kdɔ Ndil Lubə isi m̄e-si-ti; kinə Ndil Kristi isi m̄e dow-ti al lé, dowbé to dow lə Kristi al. ¹⁰ Kinə Kristi isi m̄e-si-ti lé, tɔgrɔ-ti, daji rɔ-si rəmə, oy koy majal ya, ngà Ndil kí aa njay bá to kiskəm lə-si kdɔ kɔr kí ta ɔr dɔ-si-ti. ¹¹ †Ə kinə Ndil Lubə kí adi Jeju tɔsi ndəl ində lo t̄e dan dow-je-ti kí d'oy kin isi m̄e-si-ti rəmə, Lubə kí adi Jeju Kristi tɔsi ndəl ində lo t̄e dan dow-je-ti kí d'oy kinlé, à kadi daji rɔ-si kí to njəkoy kinlé, isi kəm k̄i takul Ndil-é kí isi m̄e-si-ti kin tɔ. ¹² Beba ngankɔ-m-je kí njəkadm̄e, kurə tò dɔ-ji-ti ya, ngà k̄e bá to kurə lə daji rɔ-ji bá j'a t̄eli rai-né né-je kí ɛ ndigi kin al ngá. ¹³ Kinə isi k̄i dɔ-si taá ki go m̄eendigi-ti lə daji rɔ-si rəmə, a koyi; ngà kinə ɔri né-je kí rɔ-si ndigi kin kɔgi k̄i takul Ndil kí aa njay rəmə, a kisi kəm tɔ. ¹⁴ Kdɔ dow-je lay kí Ndil Lubə ɔr n̄ɔ-dé lé, 'to ngran lə Lubə. ¹⁵ ††Ndil kí səi 'taai m̄e-si-ti lé, to Ndil kí à ra-si b̄ə-ti kdɔ kadi 't̄eli

† **8:11** 8:11 1Kɔ 3:16 † **8:15** 8:15 Gal 4:5-7 † **8:15** 8:15 Mar 14:36; Gal 4:6

'bøli al, ngà to Ndil kí tøl-si ngan lə Lubə-ti ə kì takul-é bá j'isi j'painè ta kì ndi-ji kí boy j'painè: Aba! Bøbi-m! ¹⁶ Ndil kí aa njay ya kì dɔ-é pa ta kí dɔ-ti adi ndil-ji panè j'toi ngan lə Lubə ya.† ¹⁷ Ə kinə j'toi ngan-é rəmə, j'toi njénéndubə-je, adi j'toi njénéndubə-je lə Lubə; ə j'toi njénéndubə-je nati kì Kristi tɔ; kdɔtalə j'ingəi kɔ nati siə adi j'a kingəi riɓa nati siə tɔ.

Riɓa kí à ree
Jə 10:27-30

¹⁸ Mə m'oo kí kɔ-je kí j'isi j'ingəi dɔkaglo-ti kí nè kinlé, à kasi-nə kì riɓa kí tò kadi ndɔ-é j'ubəi maji-é kin al ya sar. ¹⁹ Ə nékində-je lə Lubə lay ya d'isi 'ngəbi pèrèrè kɔ koo toji kí Lubə à toji ngan-é ndaa-ti rəsi. ²⁰ Kdɔtalə nékində-je lé, né-je kí mɛɛ wəy kare ya ɔ̀ be dɔ-dé-ti – ə to mɛɛndigi lə-dé al, ngà to Lubə ya bá ndigi bè – ²¹ ngà kɛ bá ɛ adi-dé nékində mɛɛ dɔ-ti tɔ. Adi nékində-é-je kí kàre kinlé ya, Lubə à kɔr-dé kɔgi bə-ti lə tɔgi kí ɔw kì tuji-dé, kɔ kadi d'isi kì mɛɛnda kay dan riɓa-ti nati kì ngan-é. ²² Ə jəi j'gəi kí sar bone bè kàrè, nékində-je lay ya d'ingə kɔ, adi d'isi 'tumə toki dené kí ndo ra-é kin bè. ²³ †Ə to nékində-je kin kì kàr-dé al, jəi kí j'ingəi Ndil kí aa njay kí toki né kí dɔsəy kí Lubə adi-ji kì taá mɔki kin kàrè, j'isi j'tuməi mɛɛ-ji-ti, j'isi pèrèrè j'ngəbi-né tøl-ji ngan lə Lubə, kì taa kilə taá kí sɔbi dɔ rɔ-ji. ²⁴ Kdɔtalə kajɔ rəmə j'aji, ngà to bá to nékində mɛɛ dɔ-ti bəy. Ə nékində mɛɛ dɔ-ti kí dow oo kì kəm-é lé, to nékində mɛɛ

† 8:16 8:16 Jə 1:12 † 8:23 8:23 2Kɔ 5:2-4

dɔ-ti al ngá; né kí dow oo k̀ kəm-é lé, se à kində mee-é dɔ-ti bəy wa? ²⁵ Ngà kinə né kí j'ooi k̀ kəm-ji al ya j'indəi mee-ji dɔ-ti lé, j'a kuwəi rɔ-ji ngá kɔ ngəbi-né né-é. ²⁶ Bè ya tɔ é Ndil kí aa njay ree ra sə-ji dɔ yay-ti lə-ji, kdɔtalə jəi j'gəi né kí tuwə kadi j'dəji Lubə mee ta-je-ti kí j'isi j'pai siə al. Ngà Ndil kí aa njay ya k̀ dɔ-é pa ta k̀ Lubə kɔ ta lə-ji k̀ ta-je kí ɛ ilə-né mee-é k̀ kilə puu; ²⁷ rəmə Lubə kí njətən mee dow-je lé gə né kí Ndil kí aa njay ndigi, ə né kí mee Lubə ndigi bá Ndil kí aa njay dəji kɔ ta lə njékaa njay-je. ²⁸ Adì jəi j'gəi kí né-je lay ya ra-né kɔ maji lə dow-je kí 'ndigi Lubə, kí ɛ ɓa-dé kí go kɔjra-ti liə. ²⁹ Kdɔtalə də kí ɛ gə-dé kete lé bá, ɛ uwə dɔ-dé, kɔ kadi 'titi-nə k̀ Ngon-é bè tɔ; bè kɔ kadi Ngon-é lé bá to dɔdər kosi ngankɔ-é-je kí njékadmee-je. ³⁰ Ə də kí ɛ uwə dɔ-dé kete lé bá, ɛ ɓa-dé tɔ; ə də kí ɛ ɓa-dé lé bá, ɛ ɔr ta dɔ-dé-ti tɔ; ə də kí ɛ ɔr ta dɔ-dé-ti lé bá, ɛ ulə riba dɔ-dé-ti tɔ.

Né kí à gangi-ji nati k̀ ndigi kí Lubə ndigi-ji kin goto

³¹ Ta ri bəy bá j'a pai dɔ ta-je-ti kinlé wa? Kinə Lubə nəy sə-ji lé, ná à kilə kati kəm-ji-ti wa? ³² Lubə kí taa dɔ Ngon-é al, ngà inə-é adì 'tɔl-é kɔ ta lə-ji lay lé, à kadi-ji né-je lay nati k̀ Ngon-é k̀ takul ramaji liə al kɔ ri wa? ³³ Dow-je kí Lubə mbəti-dé lé, ná à kilə ta dɔ-dé-ti wa? Lubə ya ɔr ta dɔ-dé-ti! ³⁴ Ná à gangta dɔ-dé-ti wa? Jeju Kristi oy; kí boy nə bəy lé, ɛ tɔsi ndəl ində lo tee, ɔw isi dɔ jikɔl Lubə-ti, isi pa siə ta kɔ ta lə-ji!

³⁵ Ndigi kí Kristi ndigi-ji kinlé, ná à kasi gangi-ji nati siə wa? Se kò kí dum nati wa? Əse mee gangi man, əse kulə kəm-nə ndoo, əse bo, əse kow kuti dum, əse tuji, əse kiyəro wa? ³⁶ Kdo 'ndangi 'panè:

Ta lə-i bá d'ə-né ká tol-ji-ti kì ndo-je lay.

Dow-je 'ra-ji toki bati-je kí d'isi d'ow sə-dé lo tol-dé-ti kin bè.

³⁷ Ngà mee né-je-ti lay kinlé, jəi j'toi njétəti ro tətí kí ngə nə kì takul-é e kí to njèndigi-ji lé.

³⁸ Kdo mə m'gə maji kí né kí à gangi-ji nati siə goto, adi to koy, əse kiskəm, əse malayka-je, əse ndil-je kí maji al, əse né kí bone, əse né kí ow ree kì ree bəy, ³⁹ əse tógi-je, əse nékində-je kí taá, əse nékində-je kí nangi, əse né-je lay ya kí Lubə ra kinlé, né kí à kasi gangi-ji nati kì ndigi kí Lubə ndigi-ji kdo nam kí j'nami kàdì 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi kin ya goto.

Israyel-je kì gin dow-je kí rangi

9

Lubə mbəti Israyel-je kì meəndigi liə

¹ M'ow kì pa ta kí togro-ti kdo nam kí m'nam kàdì Kristi-ti, adi m'ədi ta al ə Ndil kí aa njay kàrè adi mee-m usi nangi do-ti pú rəm. ² Ròm ati-m kanəna ə mee-kò lə-m ow kì kete-kete. ³ Kdotalə m'ndingə kadi mə bá ndol tò do-m-ti ə gangi-m nati kì Kristi, kdo ta lə ngankə-m-je kí koji-ti, ⁴ kí 'to israyel-je. Də lé né-je kí tò kdo-dé to təl kí Lubə təl-dé ngan-é-ti rəm, to riəba rəm, kulənoji-je rəm, ndukun rəm, pole Lubə rəm, bá to kunmindi-je liə rəm, ⁵ bá ka-dé-je rəm; ə to kí

Kristi* to dow kinlé, gin koji kin bá d'oji-é-ti, ə ɛ isi dɔ né-je-ti lay, ɛ to Lubə kí kɔsgaji tò dɔ-é-ti sartagangi. Amen!

⁶ Se ta lə Lubə təl né kí kɔgi kare wa? Nɔɔ bə al! Kɔɔ dɛ lay kí 'to gin Israyel lé, 'to Israyel-je lay al. ⁷ Kɔɔ ngan lə Abrakam lay bá 'to ngan-é-je al; ngà Lubə panè: «Kì takul Isaki bá i 'a kingə-né nganka-i-je kí ri-i à tò dɔ-dé-ti.» ⁸ Mɛɛ ta lé ɓan: Ngan-je kí koji-dé ki koji bə kin bá 'to ngan lə Lubə al, ngà ngan-je kí d'oji-dé kí go kunmindi-ti bá d'oo-dé ki ngan-é. ⁹ Kɔɔtalə ta kí to kunmindi lé ɓan: «Kal kàdì bə ya m'a ree ə Sara à koji ngon kí dingəm.»† ¹⁰ Ɛ kin par al, go-ti, Rebeka kàrè ndan ndungə-je lə ka-ji Isaki to; ¹¹ ə ngan-je lé kàrè d'oji-dé al ya ɓəy, bá dɛ 'ra né kí maji-je, né kí majal-je al ɓəy; bə ya kàrè, kadi kɔjra lə Lubə tò-né lo tò-é-ti ki go mbəti-ti kí ɛ mbəti dow-je kɔ mɛɛndigi liə ɓi kɔɔ kullə ra dow al kinlé – ¹² ɛ idə Rebeka panè: «Njètɛɛ kete à ra ɓə lə njètɛɛ gogi; ¹³ gangi-é kí ndàngi-né 'panè: “M'ndigi Jakobi ə m'osi ta Esuwa.”»

Lubə mbəti dow-je kí 'to jipi-je al

¹⁴ Ə kadi j'painè ri wa? Lubə to njèra né kí njururu al wa? Nɔɔ bə al! ¹⁵ Kɔɔtalə ɛ idə Moiyiji panè: M'a koo kəmtondoo lə dow kí m'ndigi koo kəmtondoo liə ə ta à kɔ mɛɛ-m kɔɔ dow kí m'ndigi kadi ta ɔ mɛɛ-m kɔɔ ta liə. ¹⁶ Adì to ta lə mɛɛndigi lə dow al rəm, to ta lə tógi-é al rəm, ngà to ta lə Lubə kí njèkoo kəmtondoo. ¹⁷ Kɔɔ

* **9:5** 9:5 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **9:9** 9:9 Kgn 18:10

mee mbete-ti kí aa njay lé, Lubə idə Paraɔ panè: I ya m'ində-i ngar bè kɔ kadi m'ɔji-né tógi-m rɔ-i-ti ə kadi ri-m bá-né kì dɔnangi lay. ¹⁸ Adì Lubə lé, oo kəmtondoo lə dow kì mee ndigi liə rəm, bá mee ndigi liə ya adì mee dow ndə-né rəm tɔ.

¹⁹ Ə i 'a dɔji-m panè: Lubə gangta dɔ dow-ti kɔ ri bəy wa? Kɔtalə nɔ́ bá à kɔgi Lubə ra mee ndigi liə wa? ²⁰ Ə i dow ya bè lé, i to nɔ́ bá kadi 'naji Lubə ta-ti wa? Bəy kí kubə à dɔji njəkubə-é panè: «Kɔ ri bá i 'ubi-m bè wa» al.

²¹ Njəkubə né ɔw kì tógi dɔ anji-ti, adì anji kí mbɔy kí káre-rè kin ya à kubə-né bəy kɔmolé rəm, bá à kubə-né bəy ra kullə-je kí kare rəm tɔ al wa? ²² Ə Lubə lé, ndigi toji wɔngi liə rəm, ndigi kadi 'gə tógi-é rəm, ya ngà ɛ ilə mee-é dɔ madi-é-ti kilə kí togrɔ-ti isi dɔ-ti kì dow-je kí wɔngi ra-é dɔ-dé-ti ə to dɛ kí tò kadi 'tuji kɔgi. ²³ Ɛ ra bè kɔ toji-né riɓa liə kí nɔ́ ndaa-ti rəsi kì rɔ dow-je-ti kí ɛ oo kəmtondoo lə-dé ə uwə dɔ-dé kete kadi d'ubə maji riɓa liə lé. ²⁴ Ə ta kinlé, to ta lə-ji jɔi kí ɛ ɓa-ji dan jipi-je-ti par al, ngà dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al rəm tɔ, ²⁵ titi kí ɛ pa-né mee mbete-ti lə Oje panè:

«Dɛ kí 'to gin dow-je lə-m al ya, m'a ɓa-dé gin dow-je lə-m

ə dɛ kí m'ində-dé dan kəm-m-ti al ya, m'a ɓa-dé dow-je kí m'ində-dé dan kəm-m-ti.»

²⁶ «Ə lo kí ɛ bá d'idə-dé-ti 'panè:

“Sɔi 'toi gin dow-je lə-m al kin kàrè d'a ɓa-dé ngan lə Lubə kí njəkisi kəm titi ngà rəm.”

²⁷ Ejay kàrè pa ta kí dɔ Israyel-ti panè:

“Lé kór ngan læ Israyel à tò titi nangra kí babo-ti
 bè ya kàrè,
 de kí madi-je ya par bá d'a kaji.”
²⁸ Kdotalə né kí 'Babe pa ta-é lé,
 kalangi bè ya e à ra né-é kór njuti donangi-ti.
²⁹ Ə Ejay lé ya ndəki pa bəy panè:
 “Kinə 'Babe kí njəkosi njérɔ-je inə ndəgi ka-ji-je
 al lé,
 j'a təli titi-nə kì bebo Səɔɔm kì bebo Gəməɔr bè.”»

*Israyel-je, kì néra kí njururu kí à ree kì takul
 kadmeɛ*

Ròm 3:19-29; Gal 3:8-14,21-29

³⁰ Ə kadi j'painè ri wa? Dow-je kí 'to jipi-je al
 kí ndəki 'sangi ta kí kór dɔ-ti al ya, é d'ingə ta
 kí kór dɔ-ti – ə to ta kí kór dɔ-ti kí ree kì kəm
 rəbi kadmeɛ – ³¹ ngə Israyel-je kí 'sangi ta kí kór
 dɔ-ti kì kəm rəbi təl rɔ go ndukun-ti lé, d'ingə
 al. ³² Kdotalə ri wa? Kdɔ de 'sangi kì kəm rəbi
 kadmeɛ al, ngə kì kəm rəbi kullə ra-dé-je. De
 'tugə nja-dé ər-ti kí njètugə dow-je jigi-ti, ³³ titi
 kí 'ndangi-né 'panè:
 Yən, ər kí njètugə nja dow-je,
 ər kí njəkadi dow-je d'usi lé m'ində bebo Siyɔ-ti
 nɔɔ.
 Ə dow kí adi-é meɛ-é lé, rɔsɔl à tɛɛ dɔ-é-ti al.

10

¹ Ngankɔ-m-je kí njəkadmeɛ, ndingə rɔ læ-m kí
 nə, kì ta kí m'pa kì Lubə kdɔ ta læ Israyel-je lé,
 to ta kadi d'aji. ² Kdɔ m'pa ta læ-dé maji kí de lé
 rɔ-dé tungə pilingi kdɔ Lubə, ngə rɔtungə læ-dé
 lé bá négə goto-ti. ³ Kdɔ de 'gə kəm rəbi kí Lubə

ɔr-né ta dɔ dow-ti al ə də ya 'sangi kadi d'ɔji kəm rəbi kɔrtadɔ-ti kí sɔbi dɔ-dé, adi 'təl rɔ-dé go kəm rəbi kɔrtadɔ-ti lə Lubə al; ⁴ kdɔtalə Kristi ya to tɔl ta ndukun, kdɔ kadi Lubə ɔr-né ta dɔ dow-ti kí rá-rá kí adi mɛɛ-é. ⁵ Bəba Moiyiji ndàngi ta sɔbi dɔ kɔrtadɔ-ti kí ree kì takul ndukun panè: «Dow kí təl rɔ-é go ndukun-ti rəmə, à kisi kəm kì takul ndukun.»* ⁶ Ngà ooi, kəm rəbi kí kɔrtadɔ-ti ree-né kì takul kadmɛɛ lé 'pa ta kí dɔ-ti 'panè: «'Pa mɛɛ-i-ti 'panè: “Nǎ bá à kow dɔrɔ-ti wa” al. Kdɔ Kristi ɿ dɔrɔ-ti ree nangi nè ngá. ⁷ Əse: “Nǎ bá à kur nangi bolebe-ti kí sɔy-é goto wa” al? Kdɔ Kristi ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy ngá.» ⁸ Ə 'pa ta kí dɔ-ti 'panè ri wa? Ta tò ngɔsi sə-i, tò ta-i-ti, tò mɛɛ-i-ti. Ə to ta kí sɔbi dɔ kadmɛɛ kinlé bá je j'ilə mbe-é. ⁹ Kinə 'pa ta-i-ti rəsi 'panè Jeju to 'Babe ə kinə 'adi mɛɛ-i adi 'gə maji kí Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəmə, 'a kaji. ¹⁰ Kdɔtalə kadmɛɛ bá ta ɔr-né dɔ dow-ti ə ta kí dow pa ta-é-ti rəsi bá à kaji-né, titi kí 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: ¹¹ «Dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é lé, rɔsol à tɛɛ dɔ-é-ti al.» ¹² Adi kɔr kəm dow goto dan jipi-je-ti kì dow-je kí 'to jipi-je al: Də lay ya 'Babe lə-dé toki káre-rè, ɛ ya to njəkadi maji ur dow-je kí njénɔ ba-é. ¹³ Kdɔ dow kí rá-rá ya nɔ ba 'Babe lé, à kaji. ¹⁴ Dow kí də d'adi-é mɛɛ-dé al lé, d'a nɔ ba-é ban wa? Ə dow kí dow pa ta kí dɔ-é-ti adi d'oo al lé, d'a kadi-é mɛɛ-dé ban wa? Ə dow kí njèkilə mbe ta liə goto lé, d'a koo ta liə ban wa? ¹⁵ Ə d'ulə dow-je al lé, d'a kilə mbe-é ban

* **10:5** 10:5 Mbl 18:5

wa? Beba 'ndàngi 'panè: «Njiyè lə njékilə mbe Poyta-je kí Maji lé to né kí maji koo n̄a†.»

¹⁶ Ngà dɛ lay bá 'təl rɔ-dé go Poyta kí Maji-ti lé al. Gangi-é kin bá Ejay pa-né panè: «'Babe, ta-je kí j'idə-dé kinlé n̄a bá oo adi to ta kí tɔgrɔ-ti wa?»

¹⁷ Adì kadmɛɛ lé ree kì kəm rəbi ta kí koo ə ta kí koo ree kì kəm rəbi ta lə Kristi.

¹⁸ Ə m'dəji rɔ-m ta m'panè: Se d'oo ndi-dé al wa? Tɔgrɔ-ti, d'oo ya.

Ndi-dé lé ɔw kì lo lay

ə ta-je lə-dé ɔw sar tɛɛ sɔy dɔnangi-ti.‡

¹⁹ Ngà m'dəji rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je 'gə al wa? Moiyiji ya to dow kí dɔsɔy kí panè:

M'a kadi jangi ra-si dɔ gin dow-je-ti kí d'asi né al; kəm rəbi kí rɔ gin dow-je-ti kí rangi kí 'gə né al, bá m'a kadi wɔngi ra-si-né.

²⁰ Ə Ejay rəmə ɔw sar ya panè:

Dow-je kí ndɔki 'sangi-m mə Lubə al bá m'adi d'ingə-m rəm,

dow-je kí usi-dé dɔ-m-ti al ya m'adi-dé 'gə-m rəm.

²¹ Ngà kí sobi dɔ Israyel-je lé, Lubə panè:

Ndɔ-je lay ya m'ulə ji-m kì rɔ gin dow-je-ti

kí njétəl rɔ-dé go ta-ti al kí 'to njédɔngə-je kin.

11

Lubə mbati gin dow-je liə al

¹ †M'dəji rɔ-m ta m'panè: Se Lubə mbati gin dow-je liə wa? Nd̄a bè al! Kdɔtalə mə kàrè m'to Israyel, ngonka Abrakam, kí ginkoji-ti lə

† 10:15 10:15 Eja 52:7 ‡ 10:18 10:18 Pa 19:5 † 11:1 11:1 Plp 3:5

Benjame. ² Lubə mbati gin dow-je liə kí ɛ mbəti-dé kete kin al. Ta kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay, lo-ti kí Eli pa ta-ti səki-né Israyel-je ta Lubə-ti lé 'gəi ya al wa? Ɛ panè: ³ 'Babe, de 'tol njépata-je kí ta-i-ti, 'tɔɔ logugi né-je lə-i nangi rum-rum; ma ya kà kar-m é m'nəy, é 'sangi kadi 'tol-m. ⁴ Ə ta ri é Lubə ilə-é-ti wa? M'ngəm dow-je lə-m budɔgi lo siri kí d'ɔsi məkəji-dé nangi nɔ magi Baal-ti al. ⁵ Bè ya tɔ, mɛɛ ndɔ-je-ti kí bone kàrè, ndəgi dow-je kí Lubə mbəti-dé kí go ramaji-ti liə d'isi nɔɔ. ⁶ Ngà kinə ɛ mbəti-dé kà takul ramaji liə rəmə, tò kà takul kullə ra-dé-je al ngá. Bè al rəmə, ramaji lé à to ramaji bəy ban wa? [Ə kinə ɛ mbəti-dé kà takul kullə ra-dé-je rəmə, sé to ramaji bəy ban wa? Ngà kinə tò kà takul ramaji rəmə, kullə ra dow to né madi al ngá.*] ⁷ Ri bá ra né wa? Né kí Israyel sangi lé, ɛ ingə al, ngà de kí 'mbəti-dé bá d'ingə; ndəgi-dé-je rəmə mɛɛ-dé ndəə, ⁸ titi kí 'ndangi-né 'panè:

Lubə adi-dé tagir kí ɔy diriri rəm,
 adi kəm-dé oo lo al rəm,
 adi mbi-dé oo ta al rəm,
 sar tɛɛ-né ndɔ-ti kí bone.
 Ə Dabidi panè:

⁹ Kadi nékuso rənəl lə-dé ya
 təl gum kuwə-dé rəm,
 bandi kuwə-dé rəm,
 kəm rəbi kusi lə-dé rəm,
 kɔ kadi to kindəkɔji lə-dé!

¹⁰ Kadi lo ndul kəm-dé-ti ndi-ndi kadi d'oo lo al!

* **11:6** 11:6 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kà ji-dé kí ta greki.

Lubə, 'ra-dé adi 'maḡ kóngi-kóngi ya par-par!

*Kaji læ dɛ́ kí 'to jipi-je al kì kinə panjiyə kí majal
lə Israyel-je ndɔ́ kí dɔ́bəy-ti
Mat 21:40-43; Epe 2:7-13*

¹¹ M'ndəji rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je lé 'tugə nja-dé né-ti kɔɔ kusi riw wa? Nɔḡ bə al! Ngà, kì takul kaldɔta læ-dé bá dow-je kí 'to jipi-je al d'ingə-né kaji, kɔɔ kadi jangi ra-né jipi-je. ¹² Ə kinə kaldɔta læ jipi-je təl gin maji læ dow-je kí dɔnangi-ti, ə kusi læ-dé təl gin maji læ dow-je kí 'to jipi-je al lé, kɪ taá læ-dé bɪkti lay ə à maji ban ən wa? ¹³ Adi m'idə-si, səi kí 'toi jipi-je al: Mḡ lé m'to njəkɔwkułə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al ə mḡ m'ilə kuji dɔ kullə-ti læ-m. ¹⁴ Bə kɔɔ kadi, dɔmaji ə m'adi jangi ra dow-je kí gin koji-ti læ-m ə kadi dɛ́ kí madi-je d'aji-né. ¹⁵ Ə kinə kɔr kí d'ɔr-dé kí rangi kin bá to gin kułə kí Lubə ulə-né noji nati kì dow-je kí dɔnangi-ti lé, təl ree sə-dé gogi à tò ban ən wa? À to tɔsi ndəl tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy! ¹⁶ Ə kinə mbə́ kí dɔsɔy ya toki kadi Lubə lé, ndəgi nduji lay kí 'lɔy lé kàrè to 'liə tɔ; ə kinə njirəkagi toki kadi Lubə lé, balkəm-é kàrè to 'liə tɔ. ¹⁷ Ngà kinə 'tɔr balkəmkagi-je kí madi, ə i kí to kagi Olibiye kí wale†, bá 'tiŋə-i tó-dé-ti, adi ḡ dɔ njirəkagi Olibiye-ti kí mḡ kí mḡ rəm, ingə man-é rəm lé, ¹⁸ 'ində kàdì-i kì balkəmkagi-é-je al. Ə lé i ində kàdì-i kàrè, kadi 'gə́ kí to i bá njirəkagi ḡ dɔ-i-ti al, ngà to i bá

† **11:17** 11:17 Kagi Olibiye kí wale lé tɔji dow-je kí 'to jipi-je al, ngà ɛ́ kí 'mḡ kí mḡ lé tɔji jipi-je tɔ.

'a do-é-ti. ¹⁹ I rəmə 'a panè: 'Tɔr balkəmkagi-je bá 'tiŋə-m tó-dé-ti. ²⁰ To tó-é ya; 'tɔr-dé kɔgi kɔɔ kadmɛɛ al lə-dé, ə i rəmə 'a do kagi-é-ti kɪ takul kadmɛɛ. 'Ində kàdì-i al, ngà bəl bá kadi i 'bəl. ²¹ Kɔɔtalə kinə balkəmkagi-je kí lo mə-dé-ti nɔ ya, Lubə ngəm-dé al kin rəmə, i kàrè à ngəm-i nda al ya tɔ. ²² Kadi 'gə mɛɛmaji, kɪ ngə lə Lubə: Ǝ ngə kɪ dow-je kí d'usi, ə kinə 'a njàngi do mɛɛmaji-ti liə kin rəmə, ɛ à ra sə-i maji; bin al rəmə, i kàrè d'a kɔr-i kɔgi tɔ. ²³ Dɛ ya kàrè kinə d'isi dan mɛɛndə-ti lə-dé al lé, d'a təl tiŋə-dé kàdì kagi-ti lé gɔgi tɔ; kɔɔtalə Lubə ɔw kɪ tɔgi kɔɔ kadi təl tiŋə-dé sigi gɔgi. ²⁴ Ə i kí 'tugə-i do kagi olibiye-ti kí ubə wale bəy é 'tiŋə-i kàdì kagi olibiye-ti kí mə-é kí mə, lo-ti kí lé 'a ka-ti al, ngà dɛ kí 'to balkəmkagi-je kí mə-dé kí mə ya kete kinlé bá d'a təl tiŋə-dé do kagi-dé-ti gɔgi al kɔɔ ri wa? ²⁵ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, m'ndigi kadi m'adi-si 'gəi né kí tò lo bɔyɔ-é-ti kinlé, kɔɔ kadi ooi rɔ-si kɪ njégosi-je al: Kəl Israyel-je kí madi mɛɛ-dé ndə sar kadi dow-je kí 'to jipi-je al bikti lay d'andi-né dan-dé-ti. ²⁶ Beba Israyel-je lay ya d'a kaji, titi kí 'ndàngi-né 'panè:

Njètaa dow-je kilə-dé taá à kɪ bebo Siyɔ-ti.

Ǝ à kinə kaldɔta-je lə dow-je kí ginkoji-ti lə Jakobi kɔgi.

²⁷ Ə loki m'ɔr majal-je lə-dé kɔgi lé, ɛ bá à to noji kí m'ulə nati sə-dé.

²⁸ Kí sɔbi do Poyta kí Maji rəmə, dɛ 'to njéba-je lə Lubə kɔɔ ta lə-si, ngà kí sɔbi do mbəti rəmə, ɛ ində-dé dan kəm-é-ti kɪ takul bɔbi-dé-je. ²⁹ Kɔɔ kadkare lə Lubə, kɪ ba liə lé, tò lo tò-é-ti. ³⁰ Titi

kí sɛi ya kàrè ndòki 'tɛli rɔ-si go ta-ti lə Lubə al ə takul təl rɔ go ta-ti al lə-dé b́á Lubə oo-né kəmtondoo lə-si lé, ³¹ bè ya tɔ, dɛ ya kàrè, kí ngɔsnè-ti kinlé təl rɔ go ta-ti al lə-dé b́á Lubə oo-né kəmtondoo lə-si, beba dɛ ya kàrè [ngɔsnè]‡ Lubə oo kəmtondoo lə-dé tɔ. ³² Kdɔ Lubə adi dow-je lay ya 'təl rɔ-dé go ta-ti al, kdɔ koo-né kəmtondoo lə dow-je lay. ³³ Lubə to Lubə kí boy n̄a, to njègosi, k̀̀ njènégə! Ta kí gangi liə dum ndər gin-é, kdɔ dow kí asi gə kɔjra-je liə ya goto! ³⁴ N̄á é gə tagir lə 'Babe əse n̄á b́á to njèkɔji-é ta wa? ³⁵ N̄á b́á to njèkadi-é né dɔsɔy kadi təl ingə kí rangi tó-ti wa? ³⁶ †Né-je lay ya i rɔ-é-ti rəm, t̀̀ k̀̀ takul-é rəm, b́á to kí 'liə rəm. Kɔsgaji to kí liə ya sartagangi. Amən!

Kulə dingəm mɛɛ-n̄a-ti

12

Panjiyə kí nəl Lubə

¹ Ngankɔ-m-je kí njèkadmeɛ, Lubə lé oo kəmtondoo lə-ji. Beba m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kadi adi rɔ-si k̀̀ kadkare kí t̀̀ kəm rəm, aa njay rəm, nəl Lubə rəm; ə ɛ kin b́á to pole kí tɔgrɔ-ti kí kadi a 'poli Lubə. ² Adi kullə ra-si ɔw go-n̄a-ti k̀̀ 'lə dow-je kí dɔnangi-ti nè kin al, ngà adi təl kí négə lə-si təl kí sigi kinlé mbəl panjiyə-si, kdɔ kadi ɔri-né nin né kí Lubə ndigi, adi to né kí maji rəm, nəl-é rəm, b́á maji ɔr njuti rəm tɔ. ³ K̀̀ takul maji kí Lubə ra sə-m lé, m'ndigi kidə

‡ **11:31** 11:31 Ta-je kí t̀̀ mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi k̀̀ ji-dé k̀̀ ta greki.

† **11:36** 11:36 1Kɔ 8:6

dow kí rá-rá dan-si-ti kadi gir kí n'è n'to dow kí ngay al, ngà kadi gir kí n'to dow kí n'asi lo-é-ti bè, kí go gangi kadmee-ti kí Lubə adi nà-nà dan-si-ti. ⁴ †Kdotalə titi kí rɔ dow kí káre-rè ya ɔw kì ngan rɔ-é-je kí gay-gay ə ngan rɔ-é-je kin kàrè, nà-nà ya ɔw-né kí kullə liə-liə kinlé, ⁵ gangi-é kin ya tɔ é jəi kí j'ɲai bá j'təli rɔ kí káre-rè kì takul nam kàdì Kristi-ti lé, jəi lay ya j'toi ngan rɔ-nà tɔ. ⁶ †Ngà j'owi kì kadmee-je kí gay-gay kí go ramajiti lə Lubə: Adi kinə dow ɔw kì kadmee pa ta kí ta Lubə-ti rəmə, kadi dowbé ra kullə-é adi ɔw gonə-ti kì kadmee; ⁷ ə kinə dow ɔw kì kadmee koo go né lə njékəwnə-je rəmə, kadi dowbé ra kullə-é; dow kí ɔw kì kadmee ndó dow-je né rəmə, kadi ində rɔ-é ta néndó-ti; ⁸ dow kí ɔw kadmee kulə dingəm mee dow-je-ti rəmə, kadi ində rɔ-é ta kulə dingəm mee-dé-ti; dow kí ɔw kì kadmee kadi né dow-je rəmə, kadi ra kì meemaji; dow kí ɔw kì kadmee kɔr nɔ dow-je rəmə, kadi adi rɔ-é tungə mee kullə-é-ti; dow kí ɔw kì kadmee koo kəmtondoo lə dow-je rəmə, kadi ra kullə-é kì rɔnəl. ⁹ Kadi ndignə lə-si rəmə, kədkəm-nə goto-ti. ɔsi né kí maji al ngərəngi; indəi rɔ-si ta né kí maji-ti kində kí tɔgrɔ-ti. ¹⁰ Uwəi-nə noji titi kí tɔ kadi ngankɔ-nə-je 'ndigi-né-nə; kadi nà-nà ya un ta madi-é. ¹¹ Adi rɔ-si tungə pilingi ta kullə-ti ɸi adi dabi ra-si al. 'Rai kullə adi 'Babe kì mee-si kí káre-rè. ¹² 'Rai rɔnəl kɔ nékində mee dɔ-ti lə-si. Iləi mee-si dɔ madi-é-ti dan kɔ-je-ti, uwəi rɔ-si ngə mee ta-ti kí pa kì Lubə. ¹³ 'Rai kì njékaa njay-je mee né-je-ti kí to rɔ-dé. Isi dɔ

† 12:4 12:4 1Kɔ 12:12 † 12:6 12:6 1Kɔ 12:4-11

nja-si-ti kɔɔ kuwə mba-je kí rɔ-si-ti. ¹⁴ †Tɔri ndi-si dɔ dow-je-ti kí d'isi d'ulə kəm-si ndoo; Ndi-si bá 'tɔri dɔ-dé-ti bi indəi ndɔl dɔ-dé-ti al. ¹⁵ 'Rai rɔnəl kɔ dow-je kí d'isi 'ra rɔnəl, ə 'nɔi kɔ dow-je kí d'isi 'nɔ. ¹⁶ Adi ta-si asi-nɔ. Adi bo né-je kí kadi 'toi-né kí ngay-je bá ra-si al, ngà adi bo soldɔ bá ra-si. Ooi rɔ-si kɔ njégosi-je al. ¹⁷ Ugəi kurə majal kɔ majal al; 'sangi kadi 'rai né kí maji takəm dow-je-ti lay. ¹⁸ Ta kí rá-ti ya, kinə à to ta lə-si bá lapiya à tò-né lé, kadi isi kɔ lapiya kɔ dow-je lay. ¹⁹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, 'dali ba kɔ dɔrɔ-si al, ngà inəi adi Lubə bá tɔji wɔngi liə. Kɔɔ 'ndangi 'panè:

'Babe ya pa panè: Dalba to 'lə-m

ə mə bá m'a kadi nɔ-nɔ nékugə dɔji-é!

²⁰ Ngà kinə bo ra njéba lə-i rəmə, 'adi-é né uso;

kinə kundə man ra-é ə 'adi-é man ay;

kɔɔ ra-é kí 'ra bə kinlé, to yalpər bá i ugə ungi dɔ-é-ti.

²¹ 'Inə né kí maji al adi tət-i rɔ al. Ngà kadi i bá 'to njètəti rɔ né kí maji al kɔ takul né ra kí maji.

13

Kulə dɔ gin tɔgi-ti lə njékɔbe-je

¹ Kadi dow kí rá-rá ulə dɔ-é gin tɔgi-ti lə njékɔbe-je kí d'isi dɔ-é-ti, kɔɔ kɔbe kí i rɔ Lubə-ti al ya goto; ə njékɔbe-je kí d'isi kinlé to Lubə ya bá ində-dé. ² Gin-é kin bá dow kí ra dɔngɔ kɔ njékɔbe rəmə, ɛ ɔsi ta né-je kí Lubə ində kadi tò kɔ gangi-é gangi-é; ə dow-je kí 'mbati təl rɔ-dé

† **12:14** 12:14 Mat 5:44; Luk 6:28

go ta-ti lé, de ya d'a ree kì ta kí gangi dɔ-dé-ti.
³ Njèkɔbe-je lé, dow kí ra né kí maji rəmə, à bəl-
 dé al, ngà dow kí ra né kí maji al bá à bəl-dé.
 I 'ndigi kadi bəl njèkɔbe al wa? 'Ra né kí maji
 rəmə ɛ à kosi gaji-i; ⁴ kdɔtalə njèkɔbe lé, isi 'ra
 kullə lə Lubə kɔ maji lə-i. Ngà kinə 'ra né kí
 maji al rəmə 'bəl; kdɔtalə kiyəɔ kí ɛ uti lé, ɛ uti
 kì ndangi kare al, ɛ isi ra kullə lə Lubə kɔ kadi
 toji-né kində kɔji kì wɔngi lə Lubə dɔ dow-ti kí
 njéra né kí maji al. ⁵ Gin-é kin bá tò kadi dow
 ulə-né dɔ-é gin tógi-ti lə njèkɔbe, kɔ ta lə bəl
 wɔngi kin par al, ngà kɔ ta lə tagir kí maji kí
 tò mee dow-ti. ⁶ †Gin-é kin ya tɔ bá səi ugəi-né
 lambo tɔ. Kdɔtalə njèkɔbe-je lé 'to njérakullə-
 je lə Lubə, adi kullə-é kin ya bá to kullə lə-dé.
⁷ Nɔ-nɔ ya adi-é né kí to tó-é kadi adi-é; né kí tò
 kadi ugəi mbete-é rəmə ugəi; dow kí tò kadi adi-
 é lambo rəmə, adi-é; dow kí tò kadi 'bəli-é rəmə,
 'bəli-é; dow kí tò kadi uni ta-é rəmə, uni ta-é.

Ta lə ndigna

Mat 22:35-40; 1Jə 3:11-23

⁸ Adi kurə lə dow tò dɔ-si-ti al, ngà kadi kurə
 ndigna bá tò dɔ-si-ti. Kdɔtalə dow kí ndigi madi-
 é lé, ɛ ra né kí ndukun ndigi adi ɔr njuti. ⁹ Kɔ
 ndukun-je kí panè: «'A ra kaya al, 'a tɔl dow al,
 'a bogi al, ['a pa ta kí ndangi al]*, 'a ra kəmnda
 al», kì ndəgi ndukun-je lay kinlé, toki kəw-dé lay
 mee ta-ti kin: «'A ndigi dow madi-i titi-nə kì rɔ-i

---

† **13:6** 13:6 Mat 22:21; Mar 12:17; Luk 20:25 * **13:9** 13:9 Ta-je
 kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dɔsay kí
 dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

bè.» ¹⁰ Dow kí ndigi dow-je lé à ra né kí maji al kí dow madi-é al. Adì ndigi dow bá to ra né kí ndukun ndigi kor njuti.

¹¹ 'Rai bè kdotalə səi 'gəi dəkaglo kí j'isi-ti kin gow. To dəkàdì kí kadi ʒi-né dɔ bi-ti, kdotalə kí bone bè kinlé kaji ʒ ngosi sə-ji itə kí ndoki ʒəi j'adi-né mɛɛ-ji kin bəy. ¹² Lo kí ndɔɔ isi goto, lo kí kada isi ree. Ən ə j'tɔri kullə-je kí londul-ti rɔ-ji-ti kɔgi ə j'tuləi nérɔ-je kí londógi-ti rɔ-ji-ti. ¹³ J'adi panjiyə-ji ʒ njururu, titi kí dow njiyə-né kada kin bè; j'rai baborè nékuso kì gɔyibi kí kay al rəm, j'rai bə lə kaya kì néra kí jugi-jugi al rəm, kadi gaki-nə kì kim-nə goto rɔ-ji-ti rəm. ¹⁴ Ngà adi panjiyə 'Babe Jeju Kristi bá tò rɔ-si-ti ə né-je kí daji rɔ-si ra adi kəmnda-é isi ra-si kinlé, owi go-ti al.

14

Njétógi-je kì njéyay-je

¹ †Dow kí yay mɛɛ kadmɛɛ-ti lé, uwəi-é kì rɔ-si-ti maji, bi gangi ta dɔ tagir-je-ti liə al. ² Kdotalə dow madi gə kí n'a kuso né-je lay kare; ə dow kí rangi kí yay uso mbikamnəy-je ya par. ³ Kadi dow kí njékuso né-je lay nədi njèmbati né-je madi al; bá kadi njèmbati kuso né-je madi gangta dɔ njékuso-é-ti al rəm, kdotalə Lubə uwə-é kì rɔ-é-ti maji. ⁴ I ə, i to nə bá 'gangi ta dɔ ngonnjèkullə-ti lə madi-i wa? Lé ɛ ʒ taá əse usi kàrè to ta lə 'Ba-é ya. Ngà ɛ à kə taá, kdotalə 'Babe ow kì tógi kdɔ gəti-é-né. ⁵ Dow madi oo adi ndɔ kí bè kin itə ndɔ kí bè kin; ə ɛ kí madi

† 14:1 14:1 Kol 2:16

oo adi ndo-je d'asi-na lay. Kadi na-na ya mee-é usi nangi pɔ do tagir-ti liə kí sobi do-é. ⁶ Dow kí or kəm ndo-je kàrè, or kəm-é kdo 'Babe. Dow kí uso né-je lay kàrè, uso kdo 'Babe, kdotalə ɛ ra oiyo Lubə kdo; ə dow kí uso né-je madi al kàrè rəmə, uso al kdo 'Babe; ə ɛ ya kàrè ra oiyo Lubə kdo tɔ. ⁷ Kdotalə dow madi kí dan-ji-ti kí isi kì do-é taá ta kí liə-ti ya goto rəm; dow kí oy ta kí liə-ti kàrè goto rəm tɔ. ⁸ Kdotalə kinə j'isi kì do-ji taá rəmə, j'isi kdo 'Babe; ə kinə j'oyi rəmə, j'oyi kdo 'Babe. Lé j'isi-né kì do-ji taá əse j'oyi-né kàrè, j'toi kí lə 'Babe. ⁹ Kdo Kristi oy bá təl isi kəm, kdo kadi to 'Babe lə dow-je kí d'oy kì de kí d'isi kəm. ¹⁰ †Ngà i ə, 'gangi ta do ngonkɔ-i-ti kdo ri wa? Əse 'nədi ngonkɔ-i kdo ri wa? Jəi lay ya j'a kai n̄ Lubə-ti logangta-ti liə. ¹¹ Kdotalə 'ndangi 'panè: 'Babe panè, m'isi kəm, dow-je lay ya d'a kosi məkəji-dé nangi n̄-m-ti, ə ndo dow-je lay à kosi gaji-m ma Lubə. ¹² Beba na-na ya dan-ji-ti à kor go kullə ra-é kí sobi do-é n̄ Lubə-ti. ¹³ Ən é adi j'gangi ta do-na-ti al. Né kí tò kadi un ndi-i do-ti lé, to təl kí kadi 'təl jigi 'tugə ngonkɔ-i kí njèkadmeə əse 'təl kəm rəbi kusi liə mee majal-ti al. ¹⁴ M'gə maji, ə mee-m usi nangi pɔɔ kì takul nam kàdì 'Babe Jeju-ti kí né kí tò n̄ takəm Lubə-ti ya goto; ngà kinə dow madi oo adi né kí bè kin tò n̄ takəm Lubə-ti lé, kì ro dowbé-ti kin rəmə né-é tò n̄ ya. ¹⁵ Kinə ta lə nékuso bá i 'tuji-né mee ngonkɔ-i rəmə, i njiyə kí go ndigi dow-je-ti al. Dow kí Kristi oy kdo ta liə lé, 'təl gin tuji liə kdo nékuso-i al. ¹⁶ Né kí maji kì ro-si-ti lé, adi

---

† 14:10 14:10 2Kɔ 5:10

təl né kí kadi dow-je 'pa-né ta kí maji al dɔ-si-ti al. ¹⁷ Kdɔtalə kɔʔbe lə Lubə lé, to ta lə nékuso kì nékay al, ngà to né ra kí njururu, to lapiya, ə to rɔnəl kì takul Ndil kí aa njay. ¹⁸ Dow kí ra kullə adi Kristi kì kəm rəbi kí bè kinlé rəmə, dowbé nəl Lubə rəm, bá dow-je 'ndigi ta liə rəm. ¹⁹ Ən é adi j'sangi né kí à ree kì lapiya kì né kí à kɔw kì dow-je kete-kete. ²⁰ 'Tuji kullə lə Lubə kdɔ nékuso al! Tɔgrɔ-ti, né-je lay ya aa njay; ngà kɛ bá to né kí maji al kadi dow uso né ə təl-né jigi tugə madi-é-je. ²¹ Maji kadi usoi dɔ al rəm, ayi yibi nduu al rəm, əse né-je lay kí à to jigi nɔŋonkɔ-si-ti kí njèkadmɛɛ [kadi usi əse yay*] lé ɔgi rɔ-si dɔ-ti. ²² Kadmɛɛ lə-i kí ɔw-né dɔ né-je-ti kinlé, 'ngəm ta kí lə-i-ti nɔ Lubə-ti. Dow kí ra né kì mɛɛnda kay ə mɛɛ-é uwə-é kì ta dɔ-ti al bá to njènékumə! ²³ Ngà dow kí mɛɛ-é ɔ sobi dɔ né kí ɛ uso rəmə ta tò dɔ-é-ti, kdɔtalə né kí ɛ ra lé ɔw go-nɔ-ti kì kadmɛɛ liə al. Ə né lay kí dow ra kì kadmɛɛ al lé to majal.

15

¹ Jəi kí tógi-ji tò lé, tò kadi j'gəti dɛ kí 'yay ə kadi j'sangi né kí nəl-ji jəi ya par al. ² Kadi dow kí rá-rá dan-ji-ti ra né kí nəl madi-é kdɔ maji liə rəm, bá kɔw kì kete-kete liə rəm tɔ. ³ Kdɔtalə Kristi sangi né kí nəl-é al, ngà 'ndàngi 'panè: «Tajsul lə njétaji-i-je nɔy dɔ-m-ti.» ⁴ Ə ta-je lay kí ndɔki 'ndàngi lé, tò kdɔ kadi ndó-ji né, bè kdɔ kadi kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti kì solmɛɛ kí Mbete kí aa njay

* **14:21** 14:21 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kà ta grɛki.

ndó-ji lé, ra adi j'owi kì kində meeɔ do-ti. ⁵ Kadi Lubə kí njəkadi dow-je meeɔ kí kilə do madi-é-ti, kì njèsɔl meeɔ dow-je lé, ra adi tagir kí káre-rè kin ya ɔwi-né do-na-ti titi kí meeɔ Jeju Kristi ndigi-né, ⁶ bè kɔɔ Kadi indəi ndi-si nati kì meeɔ-si kí káre-rè ɔsi-né gaji Lubə kí to Bɔbi 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ⁷ Uwəi-na kì rɔ-na-ti, titi kí Kristi uwə-si-né kì rɔ-é-ti, kɔɔ kadi ri Lubə ɔa-né.

Kristi to ngonnjəkullə lə dow-je lay

⁸ Adi m'ndigi kidə-si kí Kristi təl ngonnjəkullə lə jipi-je kɔɔ tɔji-né kí Lubə to njəra né kí tɔgrɔ-ti, kɔɔ kadi kunmindɔ-je kí sɔbi do ka-ji-je lé né-é ra-né né, ⁹ ə dow-je kí 'to jipi-je al lé, d'ɔsi gaji Lubə kɔɔ koo kəmtondoo liə, titi kí 'ndàngi-né 'panè: Gin-é kin bá m'a tóy-i-né nɔ gin dow-je-ti kí 'to jipi-je al, ə m'a kusi pa kɔsi-né gaji-i. ¹⁰ 'Pa bəy 'panè: Səi gin dow-je kí 'toi jipi-je al, 'rai rɔnəl kì dow-je lə Lubə. ¹¹ Ə 'pa ya bəy 'panè: ɔsi gaji 'Babe, səi gin dow-je lay kí 'toi jipi-je al, ə kadi gin dow-je lay d'ulə riɔa do-é-ti! ¹² Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa tɔ panè: Dow káre à tɛɛ ginkoji-ti lə Jese, ɛ bá à kɔ kɔɔ kɔɔ do ndəgi gin dow-je-ti, ə gin dow-je kí 'to jipi-je al d'a kində meeɔ-dé do-é-ti. ¹³ Kadi Lubə kí to nékində meeɔ do-ti adi rɔnəl kì lapiya rusi meeɔ-si meeɔ kadmeeɔ-ti, kɔɔ kadi kində meeɔ do-ti lə-si tò kɔ do madi-é-ti madi-é-ti, kì takul tógi lə Ndil kí aa njay!

Kullə lə Pol kì kɔji kɔw mba liə
2Kɔ 10:13-18

14 Ngankɔ-m-je kí njékadmee, kí sobi do-si lé, ma kí do-m m'gə maji kí ramaji rusi mee-si nji-nji, négə rusi do-si rəm, asi gaki kadi səi ya 'ndəji-nə rəm tɔ. 15 Bè ya kàrè, lo madi-je-ti lé, m'ndàngi ta-je kí ná-je kì rɔtungə pilingi, kdo kole-né mee-si do né-je-ti madi. Kdo Lubə ra sə-m maji 16 bá adi-m m'to njèrakullə lə Jeju Kristi, kdo dow-je kí 'to jipi-je al; m'adi rɔ-m kdo kullə kí tò tagay kí to kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji lə Lubə, kdo kadi dow-je kí 'to jipi-je al 'to-né kadmə kí nəl Lubə rəm, Ndil kí aa njay ində tagay rəm. 17 Adi kí sobi do kullə lə Lubə lé, m'a kosi gaji rɔ-m kdo nam kí m'nam kadi Jeju Kristi-ti. 18 Kdo né kí rangi kí bo kosi kagi do-ti ra-m ya goto; ɛ kí Kristi ra kì kəm rəbi kí rɔ-m-ti ree-né kì dow-je kí 'to jipi-je al adi 'təl rɔ-dé go ta-ti kin ya par. ɛ ra kì kəm rəbi ta-je lə-m kì kullə ra-m-je, 19 kì takul tógi kí toji rɔ-é mee nékoji-je-ti kì né-je kí tò bəl-bəl rəm, kì takul tógi lə Ndil kí aa njay rəm tɔ. Bəba kɪ bebo Jorijaləm-ti nu ya sar tɛɛ-né donangi Iliri-ti kinlé, m'ilə mbɛ Poyta kí Maji lə Kristi titi, m'gəki lo gəki-gəki. 20 Ə ma m'ndigi kilə mbɛ Poyta kí Maji lo-ti kí ri Kristi ba-ti al bəy, bè kdo kadi m'ində gin-é do 'lə dow madi-ti al, titi kí 'ndàngi-né 'panè:

21 Dɛ kí mbɛ ta liə usi mbi-dé-ti al ya, d'a koo-é; ə dɛ kí d'oo ta kí do-é-ti al, d'a gə mee ta liə.

22 †Né kin ya taá-taá ogi-m kow rɔ-si-ti. 23 Ngà kí bone bè kinlé, kullə lə-m goto donangi-é-je-ti kin ngá, ə low nu asi bal-je nɔ ya m'ndingə kadi loki m'isi m'ow kì donangi Espay-ti rəmə,

† 15:22 15:22 Ròm 1:13

m'ow rɔ-si-ti; ²⁴ m'ində mee-m dɔ-ti kadi loki m'isi m'ow rəmə, m'dəə nɔɔ m'oo-si; ə loki kisi-m rɔ-si-ti usi rɔ-m-ti sɛ ngá rəmə, səi a kindəi-mi rəbəə kadi m'ow. ²⁵ †Kí bone bè kinlé, m'isi m'ow kí Jorijaləm, kɔɔ ra kullə kɔɔ njékaa njay-je. ²⁶ Kɔɔtalə njékəwnə-je kí dɔnangi Maseduwan-ti, kɔɔ dɔnangi Akay-ti 'ndigi mbɔ né kɔɔ njéndoo-je kí dan njékaa njay-je-ti kí d'isi bebo Jorijaləm-ti. ²⁷ †De 'ndigi maji nɔ kadi 'ra sə-dé, ə to kurə dɔ-dé-ti kadi 'ra; kɔɔtalə kinə dow-je kí to jipi-je al d'ubə maji né-je kí sobi dɔ Ndil kí aa njay kɔ kəm rəbi kí rɔ jipi-je-ti lé, to tó-é kadi de kàrè d'a ra kɔ jipi-je kɔ né-je kí kadi 'ra-né kɔ rɔ-dé tɔ. ²⁸ Go né-je kin à gangi ə m'a kadi-dé né-je kí 'mbɔ kinlé ngá bá loki m'isi m'ow dɔnangi Espay-ti rəmə, m'a dəə rɔ-si-ti nɔɔ kɔɔ koo-si. ²⁹ M'gə kí kow-m rɔ-si-ti kinlé, m'a kow kɔ tərndi lə Kristi kí nɔ. ³⁰ [Ngankɔ-m-je kí njékadmee]*, m'ulə dingəm mee-si-ti kɔ takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi, kɔ takul ndignə kí i rɔ Ndil kí aa njay-ti, kadi ori kàdì-m lo rɔ-ti kɔ kəm rəbi ta-je kí pa kɔ Lubə kɔ-m, ³¹ kɔ kadi m'tee mee ji njémeengə-je-ti kí dɔnangi Jude-ti, ə kadi kadkare kí m'isi m'ow-né kí Jorijaləm kinlé njékaa njay-je 'taa kɔ rɔnəl; ³² beba m'a tee rɔ-si-ti kɔ rɔnəl, ə kinə Lubə ndigi rəmə, m'a kuwə rɔ-m rɔ-si-ti nɔɔ nde. ³³ Kadi Lubə kí njələpiya nɔy sə-si lay! Amen!

---

† 15:25 15:25 1Kɔ 16:1-4 † 15:27 15:27 1Kɔ 9:11 * 15:30 15:30 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta grɛki.

16

Ndaji-je, kî lapiya kî ndigi ra læ Pol

¹ M'ingə kɔnan-ji Pobe kí to njèkində kəm-é go né-ti læ njékəwnə-je kí bebo Sankré-ti meɛ ji-si-ti, ² kɔ kadi uwəi-é ki rɔ-si-ti kɔ nam kí ɛ nam kàdì 'Babe-ti gangi-é kí tuwə kuwə-né njékaa njay-je ki rɔ-si-ti. 'Rai siə meɛ né-je-ti lay kí à kɔw ndoo-é rɔ-si-ti; kɔ ɛ ra kî dow-je nɔ rəm, bá mə ya kàrè ɛ ra sə-m rəm tɔ.

³ †'Rai lapiya Priska-je kî Akilasi kí 'to mad-kullə-je læ-m meɛ kullə-ti læ Jeju Kristi; ⁴ de d'ilə rɔ-dé kɔgi bá d'aji-m-né ta yo-ti; to mə kî kár-m bá m'ra-dé oiyo al, njékəwnə-je kí gay-gay lay kí 'to jipi-je al kàrè 'ra-dé oiyo tɔ. ⁵ 'Rai lapiya njékəwnə-je kí d'isi 'kəw-nə meɛ kəy-ti læ-dé. 'Rai lapiya Epayneti kí m'ində-é dan kəm-m-ti. ɛ ya to dow kí dɔsɔy kí adi meɛ Kristi dɔnangi Aji-ti. ⁶ 'Rai lapiya Mari kí ra kullə ɔɔ rɔgi-rɔgi kɔ ta læ-si kin. ⁷ 'Rai lapiya Andronikusi-je kî Jiniyasi, kí 'to noji-m-je rəm, madi dangay-je læ-m rəm, bá 'to njékɔwkulə-je kí d'un ta-dé dan madi-dé-je-ti, bá de d'adi meɛ-dé Kristi kete nɔ-m-ti rəm tɔ. ⁸ 'Rai lapiya Ampliyatusi kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-ti meɛ nam-ti kí j'nam kàdì 'Babe-ti. ⁹ 'Rai lapiya Urbə kí to madi kullə læ-m meɛ kullə-ti læ Kristi rəm, 'rai lapiya Istakisi kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-ti kin rəm tɔ. ¹⁰ 'Rai lapiya Apelesi kí toji ndaji nam kí ɛ nam kàdì Kristi-ti. 'Rai lapiya dow-je kí meɛ kəy-ti læ Aristobul.

---

† 16:3 16:3 Knj 18:2

11 'Rai lapiya noji-m Erodiòn. 'Rai lapiya dow-je kí meẽ køy-ti læ Narsisi kí 'nam kàdì 'Babe-ti. 12 'Rai lapiya Tripen-je kì Tripoji kí 'to dené-je kí d'oo røgi-røgi kdo kullə læ 'Babe. 'Rai lapiya Pærsidi kí m'ində-é dan kəm-m-ti, e oo røgi-røgi kdo kullə læ 'Babe. 13 †'Rai lapiya Rupusi kí to dow kí 'Babe mbəti-é kin rəm, 'rai lapiya kɔ-é kí to kɔ-m kin rəm tɔ. 14 'Rai lapiya Aşenkriti, Plegɔ, Erməsi, Patrobasi, Ermasi, kì ngankɔ-ji-je kí njékadmeẽ-je kí d'isi sə-dé. 15 'Rai lapiya Pilologi-je kì Juli, Nere-je kì kɔnan-é, Oləmpasi kì njékaa njay-je kí d'isi sə-dé. 16 'Rai-nə lapiya kuwə-nə kàdì-nə-ti kì meẽ kí aa njay. Njékəwnə-je læ Kristi lay ya 'ra-si lapiya.

17 Ngankɔ-m-je kí njékadmeẽ, dow-je kí njékosi néndó kí ingəi kin ngərəngi kì kəm rəbi sulə dow-je kadi 'gangi-nə rəm, kì kəm rəbi ra-dé kadi d'usi meẽ majal-ti rəm kinlé, m'ulə dingəm meẽ-si-ti kadi ooi go rɔ-si rɔ-dé-ti. Ɔri rɔ-si ngərəngi kɔgi rɔ-dé-ti. 18 Kdo ko dow-je kí bè kinlé 'ra kullə læ 'Babe læ-ji Kristi al, ngà 'ra kullə kdo meẽ-dé ya par; ta-je kí maji-maji kì ta piti-nə-je bá d'ədi-né dow-je kí njékəmkɔr al. 19 Ə səi rəmə, dow-je lay ya 'gə təl rɔ go ta-ti læ-si; adi m'ra rənəl kdo ta læ-si, ngà kí sobi do néra kí maji lé, kadi 'toi njégosi-je ə kí sobi do néra kí majal rəmə, kadi aai njay tɔ. 20 Nəy nə al kadi Lubə kí njəlapiya lər Satə gin nja-si-ti lər-lər. Kadi ramaji læ 'Babe læ-ji Jeju nəy sə-si! 21 †Timote kí madkullə læ-m ra-si lapiya, bá

† 16:13 16:13 Mar 15:21 † 16:21 16:21 Knj 16:1

Lisiyusi, Jasɔ̀ k̀ì Sojipater k̀ì 'to noji-m-je 'ra-si lapiya tɔ̀. ²² M̃a Tertusi k̀ì njèndàngi mbete lé k̀àrè, m'ra-si lapiya k̀ì takul nam k̀ì m'nam k̀adi 'Babe-ti tɔ̀. ²³ †Gayusi k̀ì njèkuwə-m m̃a Pol mba k̀ì rɔ-é-ti rəm, njèkadi njèkəwnə-je 'kəw-nə rɔ-é-ti kinlé, ra-si lapiya tɔ̀. Erasti k̀ì to njèkoo go né-je lə ðebo ra-si lapiya rəm, bá ngonkɔ̀-ji Kartusi k̀àrè ra-si lapiya tɔ̀. ²⁴ [Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi ñay sə-si lay! Amɛn!]* ²⁵ Lubə ɔw k̀ì tógi k̀ì asi mbusi nja-si k̀ì kəm rəbi Poyta k̀ì Maji k̀ì sɔbi dɔ Jeju Kristi k̀ì m'isi m'ilə mbɛ-é. Poyta k̀ì Maji kinlé bá to kəm rəbi k̀ì ɛ tɔji-né né-je k̀ì tò lo ðɔɔ-é-ti low lə low-je ñu, ²⁶ bá ðone bè ɛ tɛɛ k̀ì dɔ-é k̀ì takul mbete-je lə njépata-je k̀ì ta-é-ti k̀ì 'ndàngi k̀ì go ndu-ti k̀ì ɛ k̀ì to Lubə k̀ì njèkisi sartagangi un adi-dé ə iñə kadi gin dow-je lay k̀ì 'to jipi-je al 'gə, kdɔ kadi d'adi-é-né mɛɛ-dé ə 'təl-né rɔ-dé go ta-ti liə. ²⁷ Kadi Lubə k̀ì ɛ ya k̀ì k̀ar-é to njègosi lé, riɓa to 'liə k̀ì dɔ ðal-ðal k̀ì kəm rəbi k̀ì rɔ Jeju Kristi-ti! Amɛn!

---

† **16:23** 16:23 a Knj 19:29; 1Kɔ 1:14; b 2Ti 4:20   * **16:24** 16:24 Ta-je k̀ì tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti k̀ì dɔsɔy k̀ì dan-ti-je k̀ì 'ndàngi k̀ì ji-dé k̀ì ta grɛki.

Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi
Mango: Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi (New
Testament)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd